

EU's identitetsprojekt

Et igangværende puslespil af universale værdier og nationale normer og traditioner

Kandidatafhandling af

Annette Resen Egelund Jørgensen

Uddannelse

Cand.Ling.Merc - Engelsk & Europæiske Studier

Vejleder

Kathrine Ravn Jørgensen

**Institut for internationale kultur- og
kommunikationsstudier**

Uddannelsesinstitut

Copenhagen Business School

År

2011

Tegn

143.377 (79,65 NS)

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	3
1. INDLEDNING	5
1.1 Problemformulering	6
1.2 Hypotese	6
2. METODE	7
2.1 Teori	7
2.2 Empiri.....	7
2.2.1 Data	8
2.2.2 Litteratur.....	8
2.3 Afgrænsning	8
2.4 Begreber	9
2.5 Undersøgelsesmetode	10
3. TEORIAFSNIT	13
3.1 Jürgen Habermas – Forfatningspatriotisme.....	13
3.2 Anthony D. Smith – Etnosymbolismen.....	14
3.3 Tamara Ehs – Civic Concern.....	17
3.4 Kritik af teorierne	18
4. EUROEN	20
4.1 Historisk gennemgang af ØMU'en	20
4.1.1 Oprettelsen af ØMU'en	20
4.1.2 Samfundsmodeller og økonomiske traditioner.....	23
4.1.2.1 Tyskland	23
4.1.2.2 Storbritannien	24
4.1.2.3 Grækenland.....	25
4.1.2.4 Irland.....	26
4.1.3 Den økonomiske krise	27
4.1.4 Vurdering.....	31
4.2 Euroen som europæisk symbol	32
4.2.1 Euroen som mønt.....	32
4.2.2 Euroen og den økonomiske krise	35

4.2.3 EU-borgernes syn på økonomiske reformer	37
4.2.4 Vurdering.....	43
4.3 Delkonklusion	45
5. UNIONSBORGERSKABET	46
5.1 EU-borgerskabet.....	46
5.1.1 Domstolens rolle.....	47
5.1.1.1 Tyskland	47
5.1.1.2 Storbritannien	48
5.1.1.3 Irland.....	50
5.1.2 Formålet med EU-borgerskabet	51
5.1.3 Vurdering.....	54
5.2 Case 2 – Zambrano dommen.....	55
5.2.1 Dommen	55
5.2.2 Evolutionen i Domstolens retspraksis	58
5.2.3 Jus soli eller jus sanguinis	59
5.2.3.1 Storbritannien	60
5.2.3.2 Tyskland	60
5.2.3.3 Irland	61
5.2.3 Vurdering.....	63
5.3 Delkonklusion	64
6. TEORIDISKUSSION – En mulig model for EU’s identitet	65
7. KONKLUSION	68
BIBLIOGRAFI.....	69
BILAG 4.1	76
BILAG 4.2	78
BILAG 4.3	79
BILAG 4.4	80

ABSTRACT

The EU Identity Project – An ongoing Puzzle of Universal Values and National Norms and Traditions

As part of its effort to create a common European Union (EU) identity, the EU introduced a common currency, the euro, and a union citizenship to make the EU more noticeable in the everyday-lives of the EU citizens in the hope that this would bring them closer together. This has, however, not worked so far as the EU citizens still favour their national identity above the EU identity which then begs the questions, how can a common EU identity then be promoted and what are the EU citizens lacking in order to enable them to identify with the EU?

I presuppose that a Common EU identity should not be created as an elitist project but rather focus on the EU rights and duties and finding social cohesion between the EU citizens which will ensure trust and solidarity across the member states' borders. In order to either verify or falsify this hypothesis and to identify the problem(s) and find a suitable solution to the European identity crises, I compared sociologist and philosopher Jürgen Habermas' Constitutional Patriotism, to professor of Nationalism and Ethnicity Anthony D. Smith's Ethnosymbolism as well as doctor of Political Science Tamara Ehs' Civic Concern on the basis of two case studies.

The first case focuses on the financial crisis' effect on the solidarity between the United Kingdom, The Republic of Ireland, Germany and Greece and the citizens of these countries. The main question behind this case is whether the euro can be perceived as a common EU symbol which I aim to answer by analysing the structure and history of the European Monetary Union, the four member states' welfare regimes and economic traditions as well as opinion polls conducted by Eurobarometer.

The second case is based on the European Court of Justice's (ECJ) ruling in the Zambrano case which continues the line of dynamic rulings made by the ECJ. In my analysis of the case I aim to find out whether the introduction of the union citizenship and the way in which the ECJ has moved from for a moderate approach towards a liberal one in its rulings have bound the United Kingdom, The Republic of Ireland and Germany closer together on the basis of an analysis of the countries' domestic nationality laws and their judicial and democratic traditions.

I seek to point out that the answer to my initial question is that the EU citizen's diverse cultural traditions together with the countries different welfare regimes complicates the EU identity process because the EU citizens do not have a common understanding of the EU's universal values. Nor can they be said to share common norms and values. The analysis is furthermore based on Michael Böss' and Thomas Pedersen's ideas of *social cohesion*, *solidarity* as well as *vertical and horizontal trust*.

I argue that the Constitutional Patriotism is not a suitable model for a European identity as it does not take the EU citizen's diverse cultural traditions and norms into consideration and therefore are unable to detect the true cause of the lack of both vertical and horizontal trust on a national level as well as on a European level. I therefore suggest a model that combines Ethnosymbolism with Civic Concern and builds on a civic community of political rights and duties bound together by common EU cultural values. This, however, this raises a new question: How far are the EU member states and citizens really prepared to go in order to realize the European Dream of an ever closer union?

1. INDLEDNING

Oprettelsen af det indre marked i 1987 medførte bl.a. indførelsen af et unionsborgerskab, som skulle beskytte EU-borgernes rettigheder, når de benyttede den EU sikrede fri bevægelighed på tværs af unions interne grænser (Dunkerley *et al.* 2002; 14), og skulle sammen med oprettelsen af den Økonomiske og Monetære Union i 1992, symboliseret igennem den fælles valuta, euroen, fremme EU-integrationen (Kelstrup *et al.* 2008; 269). Det europæiske Råde måtte dog i 2001 anerkendte, at EU-borgerne følte, at unionen arbejdede hen over hoved på dem og fandt at EU-borgerne ønskede

”(...) Et velfungerende indre marked og en velfungerende fælles valuta skal fortsat være hovedhjørnesten, når de økonomiske, finansielle og fiskale bestemmelser koordineres, uden at medlemsstaternes egenart bringes i fare (...))” (Laeken erklæringen 2001; 21)

I erklæringen tilkendegives det dog, at der findes nationale og regionale forskelle som ofte skyldes forskellige historier og traditioner, men at disse skal ses som en berigelse frem for en forhindring (ibid.). Der blev som følger oprettet et konvent, som havde til formål at bringe EU tættere på EU-borgerne samt klargøre EU's fremtid udvikling (Nedergaard 2010; 30). Resultatet blev en forfatning, som bl.a. omtalte EU-symbolerne, heriblandt euroen, og tildelte Charteret for Grundlæggende rettigheder (Charteret) et selvstændigt kapitlet (ibid.; 35). EU's nye forfatningstraktat blev først sendt til folkeafstemning i Frankrig og Nederlandene, men blev nedstemt. Den blev i stedet for omskrevet og reintroduceret som Lissabon-traktaten, hvor EU-symbolerne, lige på nær euroen, er blevet fjernet og Charteret er ikke længere indskrevet i selve traktaten, men har dog beholdt sin juridiske gyldighed (ibid.; 35). For at sikre at Lissabontraktaten ikke også skulle lide sammen skæbne som forfatningstraktaten før den blev den tilpasset, så den ikke skulle til folkeafstemning før den kunne blive ratificeret (ibid.; 36).

Noget tyder altså på at EU havde en mistanke om at deres forsøg på at bringe EU tættere på EU-borgerne ikke helt var lykkedes, hvilket Eurobarometermålinger af EU-borgernes identifikation med EU også kan bekræfte, da 46 % af EU-borgerne udelukkende identificere sig med deres nationale identitet (Eurobarometer 2010b; 113). Jeg vil derfor i dette speciale undersøge følgende problemstilling.

1.1 Problemformulering

Hvordan kan en fælles EU-identitet udvikles blandt EU's borgere? Hvad er det borgerne i EU's medlemslande mangler for at føle sig som EU-borgere?

1. Hvorfor blev euroen introduceret som et fælles EU-symbol? – Har euroen indtil videre formået at styrke EU-borgernes identifikation med EU og borgere fra andre EU-medlemslande under den økonomiske krise?
2. Hvorfor blev unionsborgerskabet introduceret? Har unionsborgerskabet styret EU-landenes identifikation med EU på baggrund af EU-Domstolens afsigelse i Zambrano-dommen?

1.2 Hypotese

Det er min formodning at

1. For at EU-borgerne skal kunne identificere sig med det europæiske projekt, bør en EU-identitet ikke skabes som et eliteprojekt, men derimod tage udgangspunkt i borgernes rettigheder og pligter, samt finde den sociale sammenhængskraft, som skal sørge for solidaritet og tillid på tværs af medlemslandene.

Jeg er af den opfattelse, at identitet bygger på fælles værdier og normer, som danner grundlag for en entydig forståelse af de universelle værdier – *menneskets værdighed, frihed, lighed og solidaritet* – som EU's værdiggrund bygger på jf. præamblen til Charteret.

2. METODE

2.1 Teori

For at kunne belyse min problemstilling fra så relativt mange synsvinkler muligt, bruger jeg filosof og sociolog Jürgen Habermas' forfatningspatriotisme, antropolog og nationalismeforsker Anthony D. Smiths etnosymbolisme samt professor i statskundskab Tamara Ehs' Civic Concern. Jeg har valgt disse teorier, fordi de behandler forskellige aspekter af min problemstilling, men på samme tid kommer med hver deres løsning på hvordan EU-borgerne kan udvikle en fælles identitet.

Jeg har valgt at bruge Habermas, da han er tilhænger af en føderalistiske og konstruktivistisk opbygning af en europæisk identitet (2001b; 3), som på mange måde udtrykker EU-elitens fremgangsmåde (ibid.; 18). I modsætningen til Habermas mener Anthony D. Smith ikke, at nationen udelukkende er en politisk konstruktion, men at den også har brug for et kulturelt aspekt for at borgerne vil tage den til sig (1997; 231-232). Jeg vil derfor bruge Smiths fortolkning af etnosymbolismen til at analyserer euroens affektionsværdi hos EU-borgerne. Derudover er Smith, efter min mening, et godt udgangspunkt for at kunne diskutere om EU har et kulturelt grundlag som binder EU-borgerne sammen og formulerer en identitet ud fra. Ifølge min sidste teoretiker Ehs, skal en europæisk identitet imidlertid ikke skabes efter nationalt forbillede, da hun mener, at nationale identiteter bygger på romantiske forestillinger, som hører hjemme i 1800-tallet (2009; 58). Jeg har valgt Ehs' Civic Concern, da den er en forholdsvis ny teori og ligger et nyt perspektiv på Europas identitetsdebat.

2.2 Empiri

Min analyse består af to cases: Den økonomiske krises påvirkning af euroen som et fælles europæisk symbol (case 1) og EU-domstolens brug af unionsborgerskabet i sin afgørelse i sag C-34/09, Gerardo Ruiz Zambrano mod office national de l'emploi (case 2).

Jeg har valgt disse to cases af to grunde: for det første, euroen er et symbol på den Økonomiske og Monetære Union (ØMU), som er et EU konstrueret økonomisk samarbejde, der befinder sig et sted i mellem det overnationale og det mellemstatslige pga. sin opbygning, mens Zambrano blev afsagt på baggrund af de rettigheder, som unionsborgerskabet tildeler EU-borgerne af EU-domstolen, som er en udelukkende supranational EU-institution. For det andet, blev både euroen og

unionsborgerskabet bl.a. introduceret for at samle EU-borgerne og fremme en fælles EU-identitet (Manners *et al.* 2008; 184; Dunkerley *et al.* 2002; 15). Jeg vil dog komme nærmere ind på hvordan jeg bruger min empiri i analyse i afsnit 2.5.

2.2.1 Data

Min adgang til data begrænser desværre mine ambitioner for mit speciales undersøgelsesfelt. Min begrænsning består i, at jeg ikke har de økonomiske midler, som skal til for at få gennemført en rundspørge blandt EU-borgerne, eller tiden til selv at kunne udføre den. Jeg bruger derfor udelukkende sekundærdata i form af meningsmålinger udarbejdet af Eurobarometer. Jeg ser dog et problem i at bruge disse meningsmålinger, da de bygger på nogle spørgsmål og svarmuligheder, som jeg mener, til tider kan være meget ledende og ikke særlig relevante.

Jeg vil dog uddybe hvordan jeg bruger mit udvalgte data i afsnit 2.5, samt løbende igennem specialet.

2.2.2 Litteratur

Da mine cases er forholdsvis nye og på mange punkter stadigvæk igangværende, vil meget af den litteratur, som er skrevet om disse to emner, afspejle en vis grad af usikkerhed om konsekvenserne af hhv. eurokrisen og Zambrano. Min litteratur til disse cases består derfor hovedsagligt af sekundærlitteratur, i form af avisartikler på dansk, engelsk og tysk til at beskrive den seneste udvikling, samt videnskabelige artikler og fagbøger til at forklare medlemslandenes og EU-borgernes handlingsmønster.

2.3 Afgrænsning

På nuværende tidspunkt består EU af 27 medlemslande, hvilket gør det umuligt at fokusere på dem alle sammen uden at ende op med en yderst overfladisk analyse og tilhørende konklusion. Jeg har derfor valgt at indsnævre mit undersøgelsesfelt til Storbritannien, Irland og Tyskland. I min case 1 inddrager imidlertid også Grækenland. Jeg har derved valgt fire lande fra Central- og Vest- og

Sydeuropa, men ikke fra Nord- eller Østeuropa. Jeg anerkender, at de nord- og østeuropæiske lande i høj grad er vigtigt for en analyse af en europæisk identitet, men grundet pladsmangle har fravalgt disse EU-borgere. Yderligere argumenter for valg af disse fire lande vil fremgå af afsnit 2.5.

2.4 Begreber

2.4.1 'EU-borgerne'

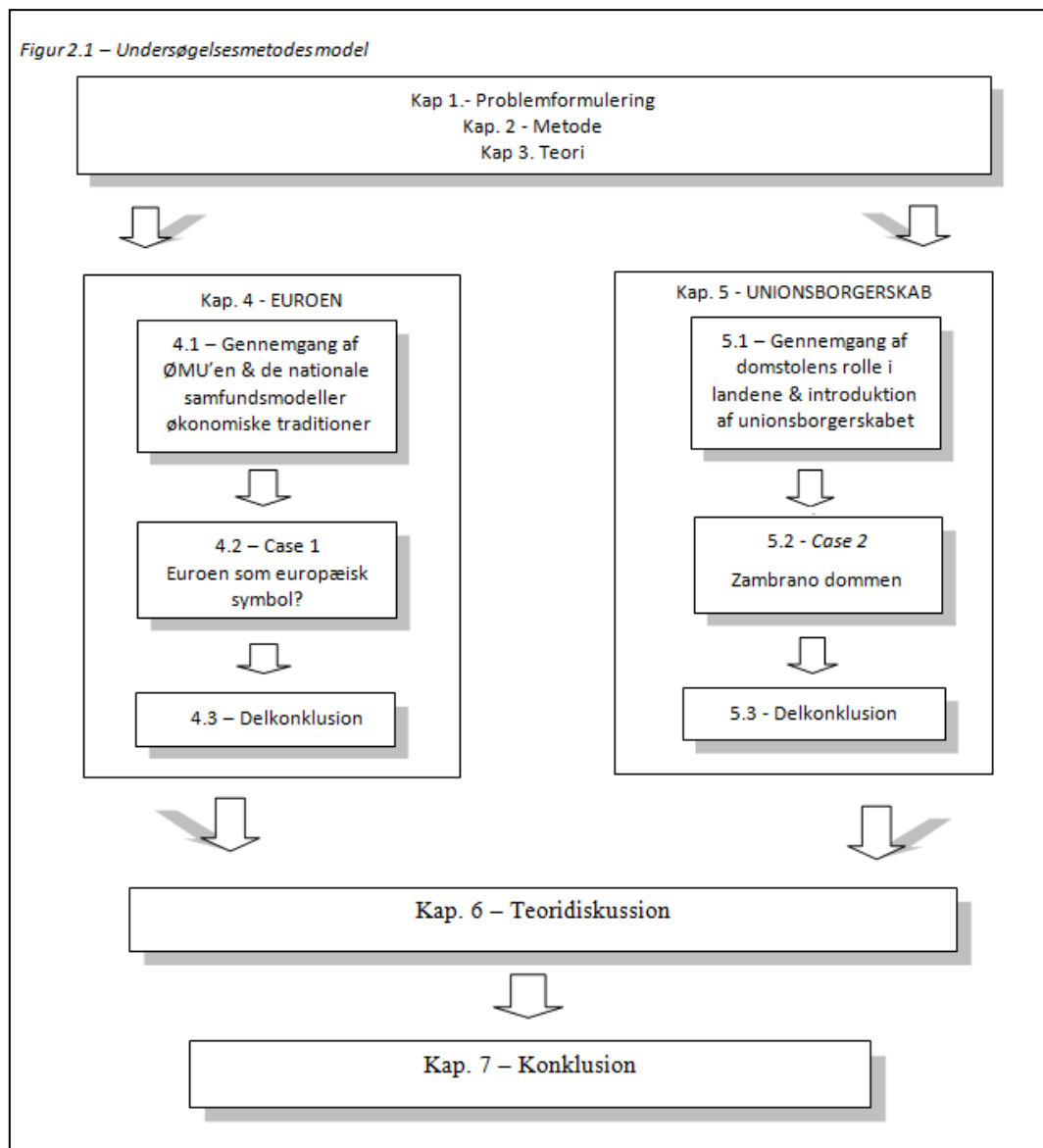
Når jeg i specialet bruger udtrykket *'EU-borgerne'*, henviser jeg kun til borgerne i mine analyselande, da jeg ikke kan udtale mig om de øvrige EU-borgeres identifikation med EU ud fra min analyse.

2.4.2 'Det europæiske projekt'

Da jeg ikke mener, at EU på nuværende tidspunkt er færdigudviklet, vil jeg til tider bruge udtrykket *'det europæiske projekt'* for at understrege denne pointe. Jeg er af denne opfattelse, da der stadigvæk er stor uvished om, hvorvidt EU vil udvikle sig til en europæisk føderalstat eller noget helt andet.

2.5 Undersøgelsesmetode

Figur 2.1 illustrerer min undersøgelsesmetode, og viser hvordan jeg kommer fra min problemformulering og metode ned til min endelige konklusion.

Som det fremgår af figuren deler jeg min analyse op i to dele med fokus på hhv. euroen (kap. 4) og unionsborgerskabet (kap. 5).

Kapitel 4 – Euroen

Formålet med kapitel fire er, at vurdere hvordan euro påvirker EU-borgernes hverdag, samt om EU-borgerne har taget euroen til sig som et europæisk symbol. Jeg vil derfor primært afprøve

Habermas' og Smith' teorier, da de er uenige om hvorvidt kulturelle traditioner og symboler spiller en væsentlig rolle for EU-borgernes identifikation med EU, men inddrager dog også Ehs' fokus på, hvordan EU gennem euroen påvirker EU-borgernes hverdag.

Som nænt i afsnit 2.3, har jeg afgrænset min analyse til Tyskland, Irland, Storbritannien og Grækenland. Jeg har valgt disse fire lande, fordi Tyskland er eurozonens og EU's største økonomi og har dannet grundlag for ØMU's struktur (Nedergaard 2006; 69), Storbritannien, da landet er det mest euro skeptiske EU-land udenfor eurozone (Risse 2003; 492), Grækenland og Irland, fordi de på nuværende tidspunkt er blandt de lande, som er blevet nød til at modtage økonomisk hjælp fra IMF og EU. Derudover adskiller de fire landes velfærdssystemer og økonomiske traditioner sig fra hinanden, og det er derfor interessant, i hvor stor grad dette afspejler deres forhold til EU. Mit empiriske materiale består af udvalgte dele af Eurobarometers undersøgelser fra henholdsvis september 2007, december 2010 samt to fra november 2010 samt avisartikler skrevet i perioden frem til 21. juni 2011. Jeg har valgt denne stopdato, da det græske parlament der skulle tages stilling til, om de ville gå med til EU's krav til gengæld for landets anden økonomiske hjælpepakke. Som det fremgår af figur 2.1 er kapitlet inddelt i tre afsnit.

Afsnit 4.1 er et deskriptivt og forklarende afsnit, da jeg kommer med en kort historisk gennemgang af ØMU'en udformning, de fire landes økonomiske traditioner og samfundsmodeller samt en kort gennemgang af de områder af den økonomiske krise, som er relevant for min analyse. Dette afsnit skal illustrere sammenspillet mellem EU og medlemslandene.

Afsnit 4.2 er eksplorativt og forklarende afsnit, idet jeg analyserer og diskuterer euroen som europæisk symbol, samt om euroen har fremmet og forstærket den europæiske integration siden sin indførelse. Dette afsnit skal illustrere sammenspillet mellem EU og EU-borgerne, men også forholdet mellem de nationale borgere og andre medlemsstater.

I afsnit 4.3 bruger jeg den viden jeg er kommet frem i 4.1 og 4.2 til at besvare min problemformulerings hoved- og underspørgsmål til at vurdere min teori i en delkonklusion.

Kapitel 5 – Unionsborgerskab

Formålet med kapitel 5 er, at vurdere om mine analyselande ud fra deres handlingsmønster kan siges at tillade EU-domstolen at tildele rettigheder til tredjelandsborger med belæg i

unionsborgerskabet. Jeg vil derfor holde Habermas' og Ehs' forskellige tilgange til Statsnationen op mod hinanden, men også forholdet til tredjelandsborgere samt Smiths fokus på langtidsanalyser af de sociale og kulturelle mønstre i mine tre analyselande. Dette kapitel er mindre end kapitel 4, da jeg kun fokuserer på Tyskland, Irland og Storbritannien. Den tyske situation adskiller sig fra kapitel 4, fordi EU på det juridiske område bruger den franske model frem for den tyske. Derudover anser den tyske forfatningsdomstol, det som sin rolle at agere vagthund overfor EU-rettens indflydelse på den tyske forfatning (Payandeh 2011; 12). Storbritannien er interessant, fordi landet adskiller sig fra de juridiske traditioner på kontinentet (Lando 2006; 88), og Irland, er igen på mange måder en blanding af de kontinental og britisk juridiske traditioner og derudover havde landet en sag meget lig Zambrano i 2004.

Afsnit 5.1 er et deskriptivt og forklarende afsnit, hvor jeg kort gennemgår landenes forskellige juridiske traditioner og opbygninger og derefter præsenterer jeg kort baggrunden for introduktionen af unionsborgerskabet.

Afsnit 5.2 er et beskrivende, eksplorativt og forklarende afsnit, da jeg gennemgår baggrund for Zambrano samt hvordan Domstolen med denne dom har ændret sin retspraksis og brugen af unionsborgerskabet, samt hvilken debat Zambrano har skabt i mine tre analyselande.

Ligesom i afsnit 4.3, bruger jeg afsnit 5.3 som en delkonklusion med den viden jeg er kommet frem til i 5.1 og 5.2.

Kapitel 6 – Teoridiskussion

Kapitel seks er et diskuterende og normativt afsnit, da jeg på baggrund af mine to cases vurderer om Forfatningspatriotismen, Etnosymbolismen og Civic Concern kan forklare mine udvalgte EU-borgernes identifikation med EU, og kommer med mit løsningsforslag til en mulig model for en europæisk identitet.

Kapitel 7 – konklusion

Syvende og sidste kapitel er min konklusion, hvor jeg svarer på min problemformulering og fremlægger de pointer og argumenter, som jeg har fremført gennem mit speciale.

3. TEORIAFSNIT

Jeg har valgt at dele dette kapitel op i to dele, hvor jeg først gennemgår de aspekter af Habermas' forfatningspatriotisme, Smiths etnosymbolisme og Ehs' Civic Concern, som er relevant for min analyse af mine to cases. Derefter følger et afsnit, hvor jeg med udgangspunkt i litteratur fra henholdsvis lektor Michael Böss og lektor Thomas Pedersen, begge fra Århus Universitet, påpeger faldgrupper ved de tre teorier, samt introducere fire begreber, '*social sammenhængskraft*', '*samhørighed*', '*solidaritet*' og '*pligter*', som i min analyse vil bruge som analyseinstrumenter på lige fod med de tre teorier.

3.1 Jürgen Habermas – Forfatningspatriotisme

Den tyske konstruktivistiske filosof og sociolog Jürgen Habermas har bygget videre på Dolf Sternbergers vesttyske identitetsteori – *forfatningspatriotismen* – fra 1970'erne (Østerud 1997; 11), som skulle distancere vesttyskerne fra 2. Verdenskrig ved at fokusere på demokratiske og menneske rettigheder i stedet for et etnisk betonet tilhørsforhold til den tyske nation (ibid.). Habermas har i sin fortolkning af Forfatningspatriotismen videreført Sternbergers institutionelle principper og stærke borgerlige tilhørsforhold til retsstaten (ibid.), og mener, at den traditionelle form for kulturel og etnisk integration skal erstattes med hans forfatningspatriotisme (2001b; 17). Han adskiller derfor politik og kultur, da disse to, ifølge hans overbevisning, er uafhængige størrelser (ibid.). Dette skyldes, at Habermas kun anser kultur for at udgøre en fælles oprindelse, sprog og historie (ibid.). Hovedargumentet bag hans teori er individets frivillige tilslutning til retsstaten (ibid.), da en person ikke selv vælge sin kulturelle oprindelse, men til gengæld kan tage stilling til sin politiske tilslutning (ibid.). Habermas' demokrati opfattelse afspejler derved det franske nationsbegreb – '*Statsnationen*' –, som bygger på rationalisme, retsstatsuniversalisme og konstruktionen af et homogent demos (1992; 11).

Habermas er dog godt klar over, at den klassiske version af Statsnationen også omfatter fælles traditioner og historie (ibid.), men påstår, at vi lever et postnationalt samfund (2001a; 252), og at der derved ikke er nogen nødvendig sammenhæng mellem staten og nationen (ibid.; 254-255). Dette moderne borgerskab kan, efter hans mening, formå at skabe en ny og abstrakt form for solidaritet, som udspringer fra en skreven forfatning, og ikke et kulturelt eller religiøst fællesskab

(ibid.; 257-259). Denne forfatning har til formål, at sikre borgernes demokratiske kontrol over samfundsudviklingen, og på samme tid sikre borgernes abstrakte solidaritet til det pluralistiske og multikulturelle samfund (ibid.). Han ser derfor heller ikke nogen grund til at den nationale kamp for demokrati ikke også kan overføres til et overnationalt plan (2001b; 17). Da det er den nationale kamp for demokrati, som ifølge Habermas, har været med til at skabe den nationale identitet, vil derfor denne form for borgerlig solidaritet også kunne fungere på et europæisk plan (ibid.; 18). Han fremstiller dog tre forudsætninger for at dette scenarie vil kunne lade sig gøre:

1. Nødvendigheden af et borgerdrevet civil europæisk samfund
2. Opbyggelsen af en fælles europæisk offentlig sfære af politisk kommunikation
3. Oprettelsen af en politisk kultur som kan bliver formet af alle EU's borger (ibid.)

Habermas er dog godt klar over, at en forfatning ikke alene kan skabe en europæisk bevidsthed, og lægger derfor stor vægt på den offentlige debat, som han forudser, kommer i kølvandet på en forfatning (Fich *et al.* 2010; 191).

Habermas forudsagde ved årtusindeskiftet, at en europæisk offentlig debat om en fælles europæisk forfatning vil blive et middel til at skabe kommunikation på tværs af medlemslandenes grænser, og vil dermed være med til at skabe EU-offentligheden (2001b; 18). Habermas ser derudover, at en europæisk forfatning vil flytte magten fra medlemslandene til EU-institutionerne, og derved skabe en sand Union, som vil kunne opkræve skatter (ibid.) og styre EU's udvikling oppe fra EU toppen ned til medlemslandene (ibid.; 19). Han mener nemlig ikke, at en intergovernmentalistiske tilgang til det europæiske projekt er stærkt nok til at kunne bygge et politisk fællesskab på (ibid.; 4).

3.2 Anthony D. Smith – Etnosymbolismen

I modsætningen til Habermas, adskiller den engelske antropolog og nationalismeforsker Anthony D. Smith ikke kultur og politik (1997; 231-232), men er tværtimod tilhænger af den etnosymbolistiske forklaring på nation, nationalisme og identitet. Dette betyder, at han, til forskel fra konstruktivister som Habermas, ikke udelukkende beskæftiger sig med eliten, men derimod på forholdet mellem forskellige eliter og folket (2001; 83). Smith mener, at de intellektuelle grupper i samfundet så vidt muligt forsøger at påvirke politikerne og borgerne gennem deres kulturelle traditioner, og udnytter i denne sammenhæng den mobilisering som befolkningen udfører (ibid.).

hEliten bliver dog nød til at holde sig indenfor visse kulturelle grænser, men er til gengæld klar til at bruge tid og folk på at få deres kulturelle projekter og politiske mål realiseret (ibid.; 83). Etnosymbolismen bruger med andre ord en tovejskommunikation og påvirkning, som både ovenfra fra eliten og ned til befolkning og omvendt (ibid.).

Smith lægger derudover stor vægt på langtidsanalyser af de sociale og kulturelle mønstre i nationen – som han kalder *la longue durée* (2001; 84) – og *'ethnien'*, når han skal forklare en nations identitet (ibid.). Smith definerer *'ethnien'* ud fra seks dimensioner

- Eget navn
- Fælles myter vedrørende oprindelse osv.
- Fælles erindringer
- Karakteristiske kulturelle træk
- Forbindelse til hjemland
- En vis grad af solidaritet (hos eliten) (ibid.; 27)

Smith bruger fem lignende dimensioner til at definere en nation ud fra

- Territoriale afgrænsninger for separate kulturelle befolkninger i deres egne "hjemlande"
- Fælles oprindelsesmyter og historiske minder
- En fælles binding til en standardiseret massekultur
- En fælles territorial arbejdsdeling med mobilitet for alle medlemmer og ejerskab til resurserne for alle medlemmer af hjemlandet
- Fællesjuridiske rettigheder og pligter i henhold til love og institutioner for alle medlemmer af et forenet system (1997; 323)
- Enkelt økonomi (2001; 27)

Smith beskriver forholdet mellem nationen og *ethnien* som sammensat og uden nogen simpel lineær progression (ibid.; 84). For Smith er nationer og nationalisme "*dele af en bredere etnokulturel 'familie' af kollektive identiteter og bestræbelser*" (ibid.). Hvilket kan forklare den dualisme, som forholdet mellem nationen og *ethnien* indeholder. På den ene side kan nationerne ses som specialiserede former for *ethnien*, mens den på den anden side finder at både nationen og *ethnien* begge er "*former for kollektiv kulturel identitet, som kan sameksistere eller konkurrere med hinanden*" (ibid.). Smith tilføjer, at nationen hyppigst rummer flere *ethnien* i sit fællesskab (ibid.).

Til spørgsmålet om en europæisk identitet vurderer Smith, at denne ikke kan nyde de samme fordele som de nationale, da den mangler en præmoderne fortid (1997; 325). Smith introducerer i denne sammenhæng sit begreb *'ethnohistorie'* til at forklare en nations kollektive personlighed, som indeholder dimensionerne fra hans nationsbegreb og symboler (ibid.). Det er denne ethnohistorie som skal være med til at skabe den følelsesmæssige knytning til Europa, og det er her Smith ser at der opstår en inkonsekvens: Smith betegner EU-kulturen som en *'kosmopolitisk kultur'*, som er skabt ved hjælp af kunstige elementer lånt fra de nationale kulturer (ibid.; 330). Den har altså ikke sin egen fyldige og dybe ethnohistorie. Paradokset består i, at EU-identiteten i sidste ende har til formål at erstatte de nationale tilhørsholde, men skal bruge elementer fra de nationale identiteter til at opnå dette mål (ibid.).

Smith prøver derfor så vidt muligt at finde den gyldne middelvej mellem føderalisterne og nationalisterne, ved at søge efter fælles 'EU-erfaringer' et sted mellem det nationale og det globale (ibid.; 330). I sin søgning efter noget som EU-borgerne har til fælles, men som på samme tid adskiller dem fra andre, må han dog konkludere, at på områder som sprog, territorier, lov, religion, etnicitet, kultur samt økonomi og politiske systemer, er EU-borgerne lige så forskellige fra hinanden som de er fra ikke-EU-borgere (ibid.; 334). Smith kan dog konstatere, at alle EU-borgere på et givent tidspunkt i større eller mindre grad har haft visse elementer af de fælles juridiske og politiske traditioner samt den fælles religiøse og kulturelle arv (ibid.). EU's slogan *'forenet i mangfoldighed'* er ifølge Smith helt forkert og bruger i stedet begrebet en 'familie af kulturer' til at forklare EU's situation (ibid.). Med en familie af kulturer mener Smith, en 'familie' hvor der forekommer overlap mellem de nationale kulturer på nogle punkter, dog ikke alle (ibid.). Smith pointerer i denne sammenhæng, at en familie af kulturers udvikling sker langsomt og på baggrund af bestemte historiske begivenheder (ibid.; 335). I sin søgning kan Smith dog ikke finde nogle fælles EU-folkelige myter og symboler samt historiske minder og traditioner, kun dem som EU har konstrueret (ibid.; 337). Smiths sidste point er, at Europa mangler en *'sammenligningspartner'* (ibid.; 339). Han ser et problem i at en identitet, som skal være inklusiv men på samme tid adskille sig på en positiv måde fra ikke-EU-borger (ibid.; 340). Smiths konkluderer derfor, at der ikke på nuværende tidspunkt findes ét europæisk folk (ibid.).

3.3 Tamara Ehs – Civic Concern

Dr. Tamara Ehs fra Universitt Wien præsenterede i 2006 sit bud på en model for en europæisk identitet (Ehs 2006). Til forskel fra både Habermas og Smith beskæftiger hendes teori sig udelukket med en overnational identitet (2009; 58). Hun mener ikke at den nationale opskrift kan bruges til at forme en europæisk identitet efter (ibid.). Hendes teori *Civic Concern* befinder sig et sted mellem Habermas' Forfatningspatriotisme og Smiths Etnosymbolisme, hvilket også ses i *Civic Concerns* kombination af demokratisk rationalisme og EU-borgernes følelse af "høre til" det europæiske projekt (ibid.).

Ehs er enig med Smith i, at en europæisk identitet ikke skal konstrueres som et eliteprojekt, da dette skaber en identitet som bygger på elitens visioner og ikke den virkelighed som EU-borgerne lever i (ibid.). Hun argumenterer derimod for en fremgangsmåde, som tager udgangspunkt i EU-borgernes rettigheder, men ikke mindst i EU-borgerne og deres hverdag (ibid.; 59). Ehs bevæger dog i Habermas' retning, da hun lægger stor vægt på EU's politiske og institutionelle konstruktion og dets retslige grundlag (ibid.), og ligesom Habermas, fokuserer hun på oplysningstidens opfattelse af individets ret til selv at træffe beslutninger, som et rationelt væsen (ibid.; 64). EU bør, efter Ehs mening, hellere bruge sine kræfter på at bygge en "Statsnation" end på en "Kulturnation", da borgerne her ikke behøves at have samme etniske baggrund (ibid.; 62). Dette står i kontrast til Smiths etnosymbolisme.

Ehs er specielt imod brugen af myter, som et redskab til at fremme følelsen af, at EU-borgerne hører sammen (ibid.; 57-59). Hun er specielt uenig i med den konstruktivistiske tilgang, der skaber et fællesskab på en glorificeret historie om Europa på grundlaget af opdigtede myter om "vigtige begivenheder" eller "historiske personer" (ibid.). Hun giver dog Smith ret i hans tese om, at historie er en vigtig grundsten i en identitet, dog kun de faktuelle historiske begivenheder (ibid.; 66). Det er denne faktuelle historie som hun mener, at EU-borgerne bør blive undervist i, da bedre kendskab til hinanden vil lse fremtidige konflikter EU-borgerne imellem (ibid.). Ehs skriver videre at, det er disse historiske begivenheder, som har været med til at udvikle EU-værdierne (ibid.; 58). Hun kan dog bedre lide begrebet "præstationer" i stedet for "værdier", da værdier kan blive misfortolket som absolutte størrelser (ibid.).

Der hvor hun alligevel bevæger sig i Smiths retning er, når hun kritiserer Joseph Weilers påstand om, at EU-borgerne skal bruge hjertet til den nationale identitet og hjernen til EU-identiteten (ibid.;

64). Ehs kan ikke forestille sig, at EU-borgerne vil bakke op om og identificere sig med et unionsborgerskab som udelukkende bygger på fornuft (ibid.), og kritisere forfatningspatriotismen og dens postnationale tese (ibid.; 67). Ehs mener, at denne kun passer ind i en vesttysk kontekst, da andre EU-nationer ikke har samme skammelige fortid, eller har haft samme behov for en skreven forfatning (ibid.). I denne sammenhæng påpeger hun, at EU indirekte har en forfatning i form af traktaterne (ibid.).

Ehs slutter af med at understrege, at det europæiske projekt er en igangværende proces, og det er derfor i hendes øjne vigtigt, at en europæisk identitet skal være fremtidsorienteret (ibid.; 64). Dette fremtidsfokus betyder helt konkret, at en europæisk identitet skal kunne rumme fremtidige EU-borgere – om disse er immigranter fra andre verdensdele eller fra nye medlemslande (ibid.). Den skal derudover ikke forgylde fortiden, men i stedet for helt konkret forholde sig til hvad det europæiske projekt er og vil udvikle sig til (ibid.). Ehs forudser, at dette vil udvikle et følelsesladet tilhørsforhold til EU (ibid.; 58). Hendes konkluderer, at EU-borgerne bør have en et positivt syn på det europæiske projekt, fordi det vedrører dem, fordi det påvirker deres hverdag (ibid.; 67).

3.4 Kritik af teorierne

Demokrati, EU institutionerne og borgernes rettigheder er kernepunkterne hos både Habermas og Ehs, men Pedersen påpeger dog, at EU har et demokratiproblem, som primært skyldes den mangfoldighed kultur som EU indeholder (2006; 121). For at et demokrati kan fungere bliver borgerne nød til at have en ensartet forståelse for politik, og de skal også være parat til at acceptere at blive nedstemt i politiske spørgsmål (ibid.). For at dette kan lade sig gøre bliver borgerne nød til at føle *solidaritet* og *samhørighed* overfor borger fra andre medlemslande (ibid.). Hverken Habermas eller Ehs behandler denne problemstilling, men argumentere derimod for, at individet er et rationalt væsen, og derfor mener, at disse individer sagtens kan tilslutte sig 'Statsnationen'. Dette understreger imidlertid kun Pedersens kritik yderligere, for denne 'Statsnation' skal kunne fungere, skal borger forstå de politiske spilleregler ens (ibid.; 123). Et synspunkt Böss deler, og tilføjer, at "*hverken en samfunds- eller en retsorden kan bestå uden at der findes et grundlæggende kulturelt og værdimæssigt fællesskab*" (2011b; 279-280), og udbygger med, at Habermas' forfatningspatriotisme mangler den *sociale sammenhængskraft*, der skal motivere borgerne til gensidig respekt og forståelse (2006; 264). For Böss består en stat ikke kun af et politisk samfund,

og selvom statsborgerskabet er et rent juridisk begreb, er disse to størrelser ikke noget værd uden det kulturelle aspekt (ibid.). Han kritiserer derudover også Habermas for at have et meget abstrakt menneskesyn (ibid.), som Böss mener, skyldes Habermas' misfortolkning af oplysningstidens definition af nationen (ibid.; 263).

Det er imidlertid kun Smith, der med sine *kulturfamilier* tilkendegiver, at EU-borgerne har forskellige politiske kulturer samt ideologiske traditioner. Pedersen kritiserer dog Smiths for, at have et pessimistisk syn på EU's muligheder for at udvikle en fælles europæisk identitet i stil med en national identitet (2008; 14). Et synspunkt som Böss på sin vis deler, da han mener, at de nationale identiteter paradoksalt nok er et produkt af EU's historie og civilisation (2011b; 290). Derudover ser Böss ikke identitet som et nulsumspil, hvor EU-borgerne behøver at se en modsætning mellem deres nationale identitet og EU-identiteten (ibid.). Han opfatter identitet som en dynamisk proces, hvor den enkelte person selv knytter sig til og identificere sig med sine omgivelser (ibid.). Han mener, at årsagen til at EU-borgerne forsat identificerer sig stærkest med deres nationalstat er, at de oplever at denne er bedst til at beskytte deres liv, rettigheder og demokratiske medindflydelse, men også fordi, at de føler at de er del af et før-politisk og symbolsk fællesskab (ibid.; 291).

Jeg afslutter dette afsnit med en sidste kritik af Habermas og Ehs, da både Forfatningspatriotismen og Civic Concern begge bygger på et *aktivt borgerskab*, som kræver, at EU-borgerne udviser et minimalt politisk engagement. Böss fremhæver imidlertid at '*pligter*' også er en nødvendige, fordi de kræver, at borgerne også lærer at respektere andre rettigheder og derved udviser solidaritet overfor sine medborgere (2006; 267). En holdning som Smith deler, og har sat som en af sine forudsætninger for den *sociale sammenhængskraft* i en nation (1997; 323). Jeg vil derfor i de to næste kapitler undersøge, om EU-borgerne udviser en grad af solidaritet og samhørighed overfor EU-borger fra andre medlemslande.

4. EUROEN

4.1 Historisk gennemgang af ØMU'en

EU er først og fremmest en handelsunion – en europæisk identitet bliver derfor nødt til at afspejle dette aspekt af samarbejdet. Jeg har derfor valgt at undersøge det økonomiske samarbejde samt hvordan dette har påvirket EU-borgernes identifikation med EU.

I kapitlets første afsnit vil jeg redegøre for oprettelsen af ØMU'en, og herefter gennemgår jeg den tyske, britiske, irske og græske økonomiske traditioner og samfundsmodeller. Da Storbritannien ikke indgår i min analyse af ”EU-borgernes holdning til reformer” i afsnit 4.2.3, fordi landets økonomi ikke i samme grad påvirker de øvrige EU-landes, vil jeg kun gennemgå landets økonomiske traditioner i forhold til EU. Dernæst har jeg valgt at indsætte en kort gennemgang af den økonomiske krise for at kunne undersøge, hvordan krisen har påvirket ØMU'ens struktur. Jeg vil derfor bruge Habermas' postnationale tese samt hans argument mod ØMU'ens intergovernmentalistiske opbygning, Smith tese om Europa som en 'familie af kulturer' og *la longue durée* samt Ehs forudsætning for et sandfærdigt billede af EU's historie og EU påvirkning af EU-borgernes hverdag (se kapitel 3). Jeg afrunder hele afsnit 4.1 med en kortfattet vurdering af de resultater jeg kommer frem til i dette afsnit.

4.1.1 Oprettelsen af ØMU'en

Det økonomiske system, der havde sikret økonomisk stabilitet i efterkrigstiden, Bretton Woods, kom under hårdt pres i slutningen af 1960'erne (Dinan 2004; 125). Det stod derfor klar for EF-landene¹ allerede på dette tidspunkt, at næste skridt i det europæiske projekt var et tættere monetært samarbejde (Kelstrup *et al.* 2008; 268). Benelux-landene havde dog allerede i 1955 fremsat forslaget om oprettelsen af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab i form af et fælles europæisk marked (Judt 2010; 302). Frankrig, som frygtede endnu engang at blive udsat for tysk aggression (Visby 1992; 85), var derfor positivt stemt overfor dette forslag, specielt fordi den vesttyske økonomi – symboliseret gennem den stærke D-mark – havde bragt Vesttyskland tilbage i en magtfuld position (ibid.). Vesttyskland følge sig presset til at følge trop, men så den europæiske integration, som en måde at opnå genoprejsning efter 2. Verdenskrig (ibid.; 168).

¹ Belgien, Nederlandene, Luxembourg, Frankrig, Vesttyskland og Italien

På daværende tidspunkt lå planerne for udviklingen af ØMU'en altså i hænderne på de central- og vesteuropæiske lande samt ét sydeuropæisk land – Italien. Det var derudover ikke nogle tilfældige hænder – hænderne tilhørte tyskeren Konrad Adenauer, franskmanden Robert Schuman og italieneren Alcide De Gasperi, som alle havde det til fælles, at de talte tyske, var kristendemokrater og katolikker (Judt 2010; 157) – altså det tætteste man kan komme på ligesindede mænd, som havde en vision om at samle Europa (ibid.). Det var deres vision at ”skabe” Europa fra oven (ibid.; 158), i stil med den konstruktivistiske tilgang som Habermas sætter sin lid til (2001b; 19).

I 1970 fortsatte arbejdet på at samle medlemslandenes økonomier til én fælles økonomi gennem udarbejdningen af Werner-rapporten, som foreslog en økonomisk og monetær union (Kelstrup *et al.* 2008; 268), men den økonomiske situation i 1970'erne var præget af valutauro og oliekriser, og Werner-rapportens forslag blev for en tid sat i venteposition (ibid.; 269). Visionen blev dog ikke glemt, og dukkede op igen i 1989, hvor den året efter blev realiseret ved oprettelsen af ØMU'en. Selve grundlaget for ØMU'en blev udarbejdet af et udvalg bestående af den daværende franske Kommissionsformand Jacques Delors, de 11 medlemslandes² Centralbankschefer samt uafhængige eksperter (ibid.). Selvom både Irland og Storbritannien indgik i forhandlingerne, efter deres indtrædelse i EF i 1973 (Dinan 2004; 337), ændrede Storbritannien holdning og ønskede alligevel ikke at deltage i ØMU'en (Judt 2010; 715).

Det interessant her er, at Irland valgte at blive ved forhandlingsbordet, selvom landet traditionelt set altid har fulgt Storbritanniens bevægelser i forhold til det europæiske projekt grundet økonomisk afhængighed (Laffan & O'Mahony 2008; 14). Den irske beslutning var blandt andet et forsøg på, at bevæge sig væk fra isolation og nærmere selvstændighed gennem europæisk integration (ibid.; 12-13 & 178). Et andet kulturelt udspil kom fra de tyske forhandlere, som kæmpede hårdt for at få tysk økonomisk stabilitet samt den tyske centralbanks ønsker inkorporeret i ØMU'ens struktur (Dinan 2004; 247).

Resultatet af forhandlingerne blev Delors-rapporten, der anbefalede, at ØMU'en skulle inddeles i tre faser, nedsatte regler for medlemslandes nationale budgetunderskud samt introducerede en ny overnational institution, der skulle varetage unionens monetære politik (ibid.; 238). Grækenland, som var blevet medlem af EF i 1981 (ibid.; 338), nåede lige at indgå i forhandlingerne, men blev dog bedt om at reformere sit velfærdssystem for at leve op til de øvrige medlemslande højere

² Belgien, Nederlandene, Luxembourg, Frankrig, Vesttyskland, Italien, Storbritannien, Irland, Danmark, Grækenland, Spanien og Portugal.

standard (Featherstone 2005; 736) – jeg kommer nærmere ind på konsekvenserne senere i afsnit 4.2.3.

Datoen for ØMU'ens første fase blev sat til 1. juli 1990, og landene skulle i denne fase arbejde på at koordinere sine økonomier (Folketingets EU-Oplysningen 2010). Dette skulle rent teknisk ske gennem overvågning af hinandens økonomier, samarbejde mellem de nationale centralbanker samt gennem ERM II, som var en videreudvikling af EMS'en (ibid.). Fundamentet for anden og tredje fase blev skrevet ind i Maastricht-traktaten og bar tydelig præg af Delors-rapportens indflydelse (ibid.). Anden fase trådte i kraft den 1. januar 1994, hvor landene nu skulle arbejde på at overholde konvergenskriterierne, der havde til formål at sikre større stabilitet og harmoni i medlemslandenes økonomier (ibid.). Denne fase introducerede også Det Europæiske Monetære Institut (EMI), som havde til opgave at koordinere den monetære politik via øget samarbejde imellem centralbankerne samt begynde forberedelserne til den kommende fællesvaluta (ibid.). Tysklands største frygt var at genopleve 1920'ernes hyperinflation, og de pressede derfor ekstra meget på for at få inkluderet mekanismer, som skulle sikre økonomisk stabilitet (Maes 2004; 25). Det Europæiske Råd udarbejdede derfor i 1997 Stabilitets- og Vækstpagten, som indeholder en række forordninger, som med tiden har udviklet sig til konvergenskravene (Kelstrup *et al.* 2008; 273), såfremt et land ikke kunne overholde disse krav, ville det blive idømt en bøde (Eichengreen 2007; 372).

Det er tydeligt, at EU eliten var overbevist om, at de ville kunne styre eventuelle negative udsving i de nationale økonomier på EU-niveau, ved hjælp af disse konvergenskrav, EU institutionernes evne til at holde et vågent øje med landene samt en overvurderet tillid til at landene ville leve op til EU's spilleregler (Lindblom 2010). Det er dog tankevækkende, at både Frankrig og Tyskland slap for at skulle betale en bøde, for netop at havde brudt disse konvergenskrav i 2003 (Eichengreen 2007; 373). Såfremt EU kræver, at medlemslandene skal respektere og efterleve de økonomiske spilleregler som EU nedsætter, skal disse regler kategorisk gælde for alle. For så vidt dette ikke er tilfældet, trues den altafgørende tillid, som er minimumskravet for at skabe en nation (Pedersen 2008; 97). Det helt specielle ved tillid er, at den ikke ligesom loyalitet kun er vertikalt, men også horisontalt (ibid.). Ud fra denne opfattelse er et medlemslands/persons tillid baseret på forholdet til både EU og de øvrige EU-lande/EU-borgere.

Selvom ØMU'ens udformning mødte nogle udfordringer undervejs, begyndte tredje fase for 11³ af medlemslandene den 1. januar 1999, og samme dato året efter for Grækenland (Kelstrup *et al.* 2008; 270). Grækenland havde dog problemer med at opfylde konvergenskravene, men fik i 1998, ved hjælp af lidt ”kreativ bogføring”, rettet op på sin økonomi (Featherstone 2005; 736; Farrel & Quiggin 2011; 96).

Jeg har valgt at afslutte gennemgangen af ØMU'ens oprettelse med indførelsen af den nye fællesvaluta, euroen, som blev indført i fysisk form den 1. januar 2002 (Kelstrup *et al.* 2008; 270). Med introduktionen af euroen havde EMI udført sin opgave, og blev erstattet af det Europæiske System af Centralbanker og den Europæiske Centralbank (ECB), hvis primære roller er at sikre prisstabilitet i eurozonen samt at føre EU's økonomiske politik. ECB og ØMU'ens opbygninger og traditioner minder dog på mange punkter om de tyske (Risse *et al.* 1999; 164), hvilket også er en del af forklaringen på den nuværende eurokrise, hvilket jeg skiltrer i næste afsnit ved en gennemgang af mine analyselands forskellige samfundsmodeller og økonomiske traditioner.

4.1.2 Samfundsmodeller og økonomiske traditioner

4.1.2.1 Tyskland

ØMU'en bygger på den kontinentale Rhin-model og afspejler derved den tyske statsbygning (Nedergaard 2006; 71). Denne model reflekterer den konsensus-samfundsmodel, som er kendetegnet ved en høj grad af stabilitet, optjente og offentlige regulerede sociale rettigheder, de faglige organisationers og arbejdsgiverorganisationers deltagelse i den politiske beslutningsproces samt en ambition om at sikre langsigtede investeringer i erhvervslivet (*ibid.*; 69). Det kræver som følge deraf en meget stor tillid til regulering og lovgivning som løsningsmodel for politiske problemer (*ibid.*). Som en naturlig konsekvens anses juridiske løsninger derfor for at være bedre end markeds kræfterne grundet den stærke tiltro til den hierarkiske struktur i det økonomiske system (*ibid.*).

Som nævnt i afsnit 4.1.1, kunne Tyskland ikke overholde konvergenskravene, og den tyske regerings præsenterede derfor sin løsningsmodel – den såkaldte Hertz 4 model – der via stramninger

³ Tyskland, Frankrig, Italien, Belgien, Luxembourg, Nederlandene, Irland, Grækenland, Spanien, Portugal, Østrig og Finland

af de offentlige udgifter fik rettet op på den tyske økonomi (Lindblom 2010). Dette betød, at titusinde af tyske arbejdsløse måtte acceptere at blive sat ned på lavere understøttelsessatser eller helt måtte klare sig selv (ibid.). Selvom redningsplanen mødte stor modstand blandt den tyske befolkning, specielt blandt østtyskerne, blev reformerne af den tyske velfærdsstat gennemført (Friisberg 2006; 298-299). Den tyske regerings argument var at Hertz 4 ville forbedre den tyske internationale konkurrenceevne (ibid.). Såfremt den tyske befolkning (fagforeninger og arbejdsgiverorganisationer) ikke havde støttet op om Hertz 4, havde det ikke været muligt at gennemføre planen. Det er denne samfundsindretning som den tyske elite også har kæmpet for at få overført til europæisk plan (Risse *et al* 1999; 164).

Her vil Habermas påpege, at den tyske models succes skyldes tyskernes frivillige tilslutning til den til tyske stat samt den borgerlige solidaritet som udspringer fra den tyske forfatning (2001b; 17), mens Smith vil fremhæve den tovejskommunikation, som sker mellem eliten (staten) ovenfra og fagforeninger samt arbejdsgiverorganisationer (befolkningen) nedefra, som sikre at statens reformer holder sig indenfor de rammer som befolkningen også kan acceptere (2001; 83).

ØMU'ens tyske struktur volder dog problemer for lande som Storbritannien, Irland og Grækenland, da de har andre økonomiske traditioner og samfundsmodeller (Nedergaard 2006; 69).

4.1.2.2 Storbritannien

Det britiske samfund bygger på den '*angelsaksiske samfundsmodel*' (ibid.; 70), der til forskel fra Rhin-modellen ikke bliver anset for at være lige så langsigtet, men til gengæld er den mere fleksibel og har tendenser til lavere arbejdsløshed (ibid.) Troen på liberalismen, og derigennem de frie markeds kræfter, er kernen i den angelsaksiske model (Friisberg 2006; 297-298). Den britiske stat accepterer, derfor at det er markedet og økonomien, som styrer samfundet (ibid.). Det er kun på begrænsede områder, at staten yder tilskud til de fattigste – velfærdssamfundet er derved mere begrænset end det er tilfældet i Rhinmodellen (ibid.). I modsætning til kontinentet bliver velfærd ydet i større grad af private velgørenhed (ibid.; 300). Forskellen mellem rig og fattig er derfor større end i Rhinmodellen, da der bliver lagt mindre vægt på omfordeling af velfærden (ibid.).

Tilliden til de frie markeds kræfter kan spores i den tidligere britiske Brown Labour regerings forsøg på at få gennemført landets ønske om mere deregulering af arbejdsmarkedet og kæmpede for at

reformere EU's Landbrugspolitik i 2006 (Crowson 2011; 150). Et forsøg der var i fuld overensstemmelse med de EU-politikker som tidligere britiske regeringsledere har ført gennem tiden (ibid.).

De økonomiske traditioner i Tyskland og Storbritannien adskiller sig meget fra hinanden, specielt i forhold til i hvor stor grad hhv. den britiske og den tyske stat har lov at gribe ind i markedsudviklingen. Set med etnosymbolske øjne, skyldes dette at tyskerne og briterne tilhører to forskellige ethnier men også nationer jf. Smiths dimension for hhv. ethnier og nationer (se afsnit 3.2). Selvom Habermas godt er klar over at der er forskel på medlemslandenes traditioner, men mener, at denne nationalisme gør dem bløde og svag og ude af stand til at klare den hårde konkurrence fra verdensmarkedet (2006). Hans løsning er dybere europæisk integration igennem en indre politisk forfatning for EU og mener, at de nationale regeringer må acceptere at tiden er løbet fra dem og at de har mistet deres demokratiske substans (ibid.).

4.1.2.3 Grækenland

Grækenland bruger en helt tredje samfundsmodel, nemlig den '*sydeuropæiske samfundsmodel*' (Gal 2010; 284), hvor staten har en central styring. (ibid.; 289). Den græske stat er imidlertid ikke særlig stærk, når det kommer til at liberalisere den offentlige økonomi eller den stor offentlige sektor (Featherstone 2005; 739). Modsat den angelsaksiske og Rhinmodellen, er der derimod et særligt fokus på familiens rolle som beskytter af individet i den sydeuropæiske model (Gal 2010; 291). Staten træder kun til som sidste instans og kun i et meget begrænset omfang (ibid.). Denne model har imidlertid også ligheder med både Rhin-modellen og den angelsaksiske model, da både arbejdsgivere og lønmodtagere betaler til en obligatorisk fælles forsikring, som skal sørge for et sikkerhedsnet til dem, som betegnes som *aktive på arbejdsmarkedet* (Friisberg 2006; 300). Det der dog alligevel adskiller den sydeuropæiske model fra Rhinmodellen er, at det græske velfærdssystem har en mere fragmenteret struktur (Featherstone 2005; 735).

Derudover har den meget sene industrialisering og demokratisering af Grækenland været med til at skabe grobund for en større tradition for sort arbejde i de sydeuropæiske lande end det er tilfældet i Nordeuropa (Gal 2010; 288). Gældskriser er derudover heller ikke et nyt fænomen i Grækenland (Gravesen 2011). I de sidste 200 år har grækernes hverdag været præget af økonomiske usikkerhed

og halvdelen af tiden har gældkriser truet landets økonomi (ibid.). Set med historiske briller er grækerne er ikke vant til at betale gæld tilbage (ibid.).

Det fragmenterede græske velfærdssystem skabte blandt andet problemer for det græske pensionssystem i forbindelse med Grækenlands optagelse i EU (Featherstone 2005; 734). Specielt Tyskland krævede, at Grækenland reformerede sit pensionssystem, i håb om at dette ville styrke Grækenlands økonomiske stabilitet og pålidelighed (ibid.; 736). Her er det tydeligt at der er stor forskel på Rhinmodellen og den sydeuropæisk model indretning. Hvor det tyske samfund fungerer som én enhed, som gennem juridiske løsninger skaber velstand og solidaritet, er det græske samfund meget mere adskilt og usolidarisk (ibid.). Det tyske krav om at reformere det græske pensionssystem, skal nok mere ses om et tysk ønske om at gøre den græske model mere europæisk og derigennem mere tyske (information.dk 2011) – altså et politisk problem som skyldes en kulturkonflikt snarere end rent rationel økonomiske tænkning, hvilket sætter spørgsmålstegn ved, om det er realistiske at skabe en europæisk identitet ud fra den postnationalistiske forfatningspatriotisme (2001a; 252).

4.1.2.4 Irland

Selvom Irland ofte betegnes som at tilhøre den angelsaksiske samfundsmodel, adskiller den irske samfundsindretning sig dog fra den britiske, da landet er en kombination af den anglesaksiske velfærdstruktur og liberale økonomiske traditioner med den katolske samfundsstruktur, som findes i sydeuropæiske lande (Kirby 2010; 135). Den katolske kirke har dog ikke samme indflydelse på den irske velfærdsstruktur, som den har i øvrige katolske EU-lande (Cousin 2005; 127). Den har dog haft indflydelse på de underliggende principper, specielt på områder som uddannelse og sundhed (ibid.). Grunden til at Irland er forholdsvis svær at placere skyldes landets økonomiske vækst i som rigtig begyndte i 1950, som gjorde at de øvrige EU-lande måtte skære med på deres velfærd under oliekriserne i 1970'erne, voksede den irske velfærdsstat (O'Sullivan 2004; 323-324). Landets lange tradition for høj arbejdsløshed (Kirby 2010; 32), blev erstattet med en lav arbejdsløshed, hvilket havde en positiv effekt på den irske velfærd (ibid.). I Perioden 1965-2001 steg den irske velfærd fra ca. 55 % til 60 % af BNP, og der skete et skift fra individuel velfærdsprogrammer, specielt 1980'erne var hårde for disse programmer, til en forøgelse af de offentlige og sociale udgifter, som siden 1960'erne kun er vokset (ibid.; 324).

Der er svært at forklare den irske samfundsmodel ud fra forfatningspatriotismen, da landet ikke har undertrykt nogen befolkningsgrupper, ligesom det var tilfældet i Tyskland, men i stedet var blevet undertrykt af den britiske besættelsesmagt, og derved ikke havde nogen grund til at udvikle en abstrakt solidaritet til den nye irske stat (Böss 1997; 46). Etnosymbolismen kan derimod forklare den irske samfundsmodel med *la longue dureé*, med at irerne er blevet påvirket af sin tid i det britiske imperium og derved er blevet påvirket af de britiske traditioner og sædvaner, men har efter sin selvstændighed fokuseret på at indrette den irske stats efter de irske traditioner og har brugt briterne som en '*anden*' at sammenligne sig med (ibid.; 47).

Hvis bare disse fire landes samfundsopbygning og deraf følgende økonomisk politik holdes op mod hinanden, er det helt uforståeligt, at der kun var politisk interesse for at oprette en monetær union, da europrojektet lå på tegnebrættet, hvor medlemslandene selv kunne føre sine egne finanspolitikker (Dahllöf 2010; 4-5). Eurozonen står derfor i dag med én valuta, 16 forskellige finanspolitikker, forskellige økonomiske traditioner og velfærdsmodeller samt nogle konvergenskrav, som ikke for alles vedkommende bliver overholdt (ibid.). Tanken bag ØMU's konstruktion var, at stabilitet og disciplin kunne skabes gennem konvergenskravene, da landene i EU ikke var særlig interesseret i at gå alt for dybt ned i hinandens statsføringer (ibid.). Jeg vil derfor i næste afsnit undersøge, hvilke konsekvenser den økonomiske krise har haft for dette valg.

4.1.3 Den økonomiske krise

Da den globale økonomiske krise ramte EU i 2008, blev ØMU-samarbejdet udsat for et hårdt pres (Eurostat 2010), og det blev pludselig meget tydeligt, hvor slemt det rent faktisk stod til med den græske økonomi (ibid.). I et forsøg på at redde euroen, blev de øvrige EU-lande nødt til at udstede et lån på 820 mia. kroner (Børsen 2010). ØMU's struktur giver ikke landene mulighed for at lave særaftaler, derfor skal lån til kriseramte lande gå uden om EU institutionerne og til dels udstedes bilateralt fra de enkle lande (Lindblom 2010). Tyskland havde dog haft nogle kvaler med at acceptere hjælpepakken til Grækenland, da der internt i landet var stor uenighed om en sådan hjælp stred mod den tyske forfatning (Böttcher 2010; 6-7). I fællesskab med den franske præsident Nicolas Sarkozy fremsatte den tyske forbundskansler Angela Merkel et forslag om at ændre på Lissabon-traktaten (Ritzau 2010b). Lande som ikke kan overholde konvergenskravene indenfor en

overskuelig tid, skulle kunne straffes hurtigere (ibid.), også lande som ikke har indført euroen (Notat 2011). Selvom det lige præcis var Frankrig og Tyskland, som slap for en bøde i 2003.

På trods af at de europæiske ledere har kæmpet hårdt for at berolige og dæmme op for den eskalerende uro omkring euroens fremtid, vokser frygten for at PIIGS-landene (Portugal, Irland, Italien, Grækenland og Spanien) skal gå statsbankerot pga. offentlig gæld (Nymark 2010). For at redde den irske økonomi, blev IMF og flere EU-lande nød til at træde til og yde et lån på 500 mia. kroner til landet (Ritzau 2010a). Eurozonens formand, Jean-Claude Juncker, understregede dog, at hjælpepakken skulle ses som en måde at skabe stabilitet i eurozonen (ibid.). Storbritannien, som var blandt de lande som ydede støtte til Irland, understregede imidlertid, at dette var et særtilfælde, og at landet ikke vil yde samme støtte til andre eurolande (Børsen 2011).

Kommissionen har pga. krisen imidlertid ændret tonen overfor lande, som ikke kan overholde konvergenskravene (Lindblom 2010). Da hverken Tyskland eller Irland har opfyldt konvergenskravet, skal de i overensstemmelse med pagtens rammer, påbegynde en konsolideringsproces, og landene har derfor valgt at stramme de offentlige finanser (Danmarks Nationalbank 2010; 14; Rodgers 2010). Selvom Storbritannien ikke har indført euroen, har landet skrevet under på at det vil *”bestræbe sig på at undgå et uforholdsmæssigt stort offentligt underskud”* (se bilag 4.1), og kommissionen har derfor også givet briterne et tidsperspektiv for deres konsolideringsproces (Danmarks Nationalbank 2010; 14). Den nye konservative premierminister David Camerons vil derfor fastfryse budgettet ti år frem for at løse Storbritanniens økonomiske problemer (Turunen 2011).

Helt anderledes ser det ud i Grækenland, hvor en hjælpepakke som landet modtog i 2010 har ikke formået at rede den græske økonomi, og landet havde brug for yderligere økonomisk hjælp for ikke at gå statsbankerot allerede i juli 2011 (Kongstad 21. juni 2011). Eurozonens finansministre har dog valgt at tilbageholde endnu et evt. lån til grækerne indtil den græske regering har godkendt en omfattende og upopulær spareplan i det græske parlament (ibid.). Den græske regering står dog i en umulig situation, da den på den ene side skal tilfredsstille EU og på den anden møder stor modstand fra den græske befolkning, som ikke vil gå med til de nedskæringer, lønnedgange og omfattende privatisering som kræves af dem, før at EU og IMF vil punge ud med en ny redningsplan. (Elliott 2011).

Det græske problem består i at hverken den interne vertikal eller horisontale tillid eksisterer – de velstående grækere flytter enten deres kapital til London og investerer dem i boliger eller traditionen tro placerer den i banker i Schweiz eller Luxembourg, i et forsøg på at redde deres penge fra krisen (Smith, H. 2010). Dette betyder, at regeringen giver regningen videre til den almene græske befolkning, som så til gengæld demonstrerer mod de reformer af den græske offentlige sektor som EU kræver (ibid.).

Selvom det til gengæld er lykkedes for Tyskland at få landets økonomi i den rigtige retning med reformer (Flanders 2011), truer risikoen for at de øvrige PIIGS-landenes svage økonomier også bliver nødt til at bede om økonomisk assistance, hvilket vil betyde at den krisefond, som EU oprettede i marts 2011 med en lånepulje på 700 mia. euro (Kongstad 2011), snart vil løbe tør for penge, og at kreditorerne, som primært består af store tyske, franske og britiske banker, må acceptere et betydeligt tab (Farrell & Quiggin 2011; 97).

Svaret på hvorfor EU ikke bare giver op og kaster håndklædet i ringen findes hos EU-eliten. Internt i denne elite var der en aftale om, at den sydeuropæiske elite skulle forsøge, at få sydeuropæerne til at ”glemme” fortidens diktatoriske styrer ved at udbygge landenes velfærdssamfund med nordeuropæisk kapital (Mason; 2011). Til gengæld kunne den nordeuropæiske elite få opfyldt sin drøm om et EU med en social markedsøkonomi (ibid.). EU’s drøm, som EU-eliten har overbevist sig selv om, er dog nu i fare for at dø, fordi EU-vælgerne ikke køber den, specielt ikke tyskerne (ibid.). De græske lommemesmerter har længe været en grum mistanke hos EU-eliten, men den er ikke blevet ført frem i lyset af frygt for de nordeuropæiske skatteyderes demokratiske straf (Burcharth 2011). Jeg vil senere i dette kapitel komme nærmere ind på hvordan de tyske vælgere har straffet kansler Merkel for tilsyneladende at have fortiet eller overset de massive økonomiske problemer i eurozonen.

Ehs kritiserer EU-eliten, og der igennem også Habermas, for at bruge idealisme til at trække et slør over hen over deres intentioner med EU’s integration, for at EU skal fremstå homogent overfor EU-borgerne, i stedet for at portrættere den faktiske realitet, at de nationale eliter er uenige med hinanden i politiske og økonomiske spørgsmål (2009; 57). Konsekvenserne af den økonomiske krise bakker op om Ehs’ kritik, men også hendes standpunkt, hvor hun mener, at det skal være op til EU-borgerne selv at vurdere om det europæiske projekt er værd at elske (ibid.; 59). Hun kan dog godt fremstå lidt tvetydig, da hun på den ene side ønsker at EU-borgerne skal se på EU med

realistiske øjne, og på den anden side forudsætter at EU-borgerne har en positiv indgangsvinkel til EU, fordi det europæiske projekt skaber muligheder for EU-borgerne (ibid.; 67).

4.1.4 Vurdering

En gennemgang af ØMU'en strukturelle opbygning og historie koblet sammen med landenes økonomiske traditioner selvfølgelig ikke nok til at bedømme om en europæisk identitet på et tidspunkt kan opstå. Dog set i lyset af den økonomiske krise, er det dog blevet tydeligt, at ØMU og dens tyske opbygning ikke kan trækkes ned overhovedet på lande, som ikke har denne økonomiske tradition, samfundsindretning eller interne tillid mellem samfundsgrupperne (se afsnit 4.1.3). Dette er afgørende for en europæisk identitetsdebat, da dette sætter spørgsmålstejn ved om der en fælles europæisk kernekultur og adfærdsmønster overhoved eksistere, hvilket jeg indtil videre ikke har fundet belæg for.

Med hensyn til mine tre udvalgte teorier, er min vurdering indtil videre, at forfatningspatriotismen ikke kan forklare hverken den britiske, irske, græske end ikke den tyske tilslutning til de nationale stater, i modsætning til Etnosymbolismen, der med *la longue dureé*, *ethnien* og *nations* begreber samt tovejskommunikation mellem eliten og befolkningen har formået at give en tilfredsstillende forklaring (se afsnit 4.1.2). Dette sætter spørgsmålstejn ved Habermas postnationale tese, og derigennem hele forfatningspatriotismen, da den bygger på et kosmopolitisk samfund fri for kulturelle forhindringer (Böss 2006; 259). Jeg ser derudover et problem i at Ehs fremstå lidt tvetydig i hendes udtalelser, da EU-borgerne både selv skal tage stilling til om de kan lide EU indflydelse på deres hverdag og på den anden side forudsætter hun at EU-borgerne er positivt indstillet overfor den netop samme indflydelse for at en fælles EU-identitet kan opstå (se afsnit 4.1.3).

4.2 Euroen som europæisk symbol

I afsnit 4.1 beskæftigede jeg mig primært med forholdet mellem EU og medlemslandene, samt hvordan medlemslandene har ageret overfor hinanden. Jeg vil i dette afsnit inddrage EU-borgernes syn på euroen og det europæiske projekt i denne debat. Da euroens politiske funktioner gør den til mere end blot et betalingsmiddel (Manners *et al.* 2008; 184) – euroen bliver også brugt som instrument af EU til at fremme en europæisk identitet (*ibid.*) – er EU-borgernes forhold til euroen yderst nødvendig i en analyse af deres identifikation med EU. Jeg vil i denne forbindelse undersøge tre punkter: EU-borgernes forhold til euroen som mønt, hvordan den økonomiske krise har påvirket EU-borgernes forhold til euroen samt hvordan EU-borger fra eurozonen har modtaget pensionsreformer fra EU, som har til formål at være med til at sikre EU's økonomiske fundament. Jeg afslutter også afsnit 4.2 med en kortfattet vurdering som i det foregående afsnit.

4.2.1 Euroen som mønt

I dette underafsnit vil jeg undersøge om EU's beslutning om at give euromønterne en national side, hvis motiv fastlægges selvstændigt i de enkelte deltagende lande, har fået EU-borgerne til at tage euroen til sig og føler sig mere europæiske af at bruge den. Min hensigt her, er at analysere om EU-borgerne giver udtryk for, at nationalkultur stadigvæk er vigtigt, ligesom Smith hævder, eller om de ligesom Habermas giver udtryk for, at vi lever i et postnationalt samfund. Da det kun er Tyskland, Irland og Grækenland af mine analyselande, som har indført euroen, vil dette afsnit kun fokusere på deres holdninger samt holdningen i eurozonen generelt på baggrund af meningsmålinger udarbejdet af Eurobarometer.

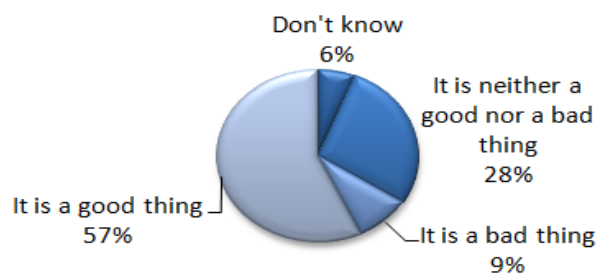
Som det fremgår af nedenstående figur 4.1.A, var der i 2007 et klart flertal på 57 % blandt EU-borgeren fra eurozonen, som støttede idéen om, at mønten skulle have national side, mens kun 9 % mente, at dette var en dårlig ting. Fordelt ud på nationalt plan, synes 78 %⁴ af grækerne, 66 % af tyskerne og 65 % af irerne at det er en god ting.

Noget tyder altså på, at Smith har ret i sine antagelser om, at EU-borgerne har brug for en følelsesmæssig tilknytning til Europa (1997; 330).

⁴ Se bilag 4.2

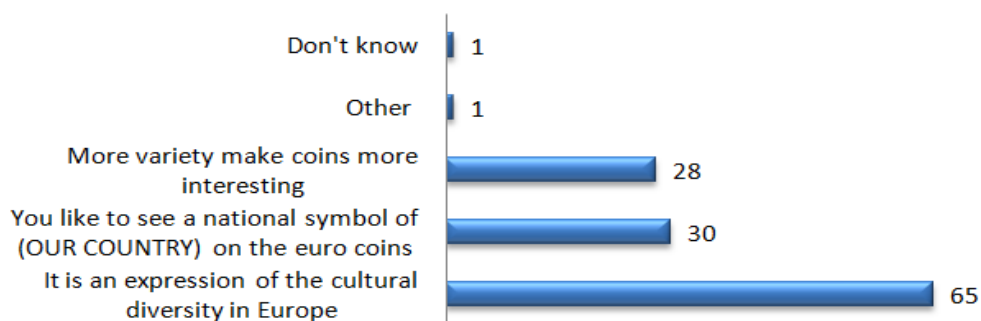
Figur 4.1.A

QE8 Would you say that it is a good thing or a bad thing that euro coins have national sides that are different from country to country?
- % euro area

Kilde: Eurobarometer 'National Side of the Euro Coins, september 2007, s. 24

B QE9a What are the reasons that explain best why you think it is a good thing that euro coins have national sides that are different from country to country? (MULTIPLE ANSWERS POSSIBLE)
(Base: all saying national sides are a 'good thing')

Kilde: Eurobarometer 'National Side of the Euro Coins, september 2007, s. 27

Taget ud af kontekst siger figur 4.1.A dog ikke særlig meget andet end, at EU-borgerne er glad for den nationale side. For derfor at præcisere årsagen til den positive respons, blive de 'positive' EU-borgere bedt om at præcisere årsagerne til deres svar, som illustreret i figur 4.1.B. Resultatet viste at 65 % af de positive EU-borgere mente, at den nationale side var et udtryk for Europas '*kulturelle mangfoldighed*'. Det som dog virkelig siger noget, er resultaterne for de enkelte nationaliteter. Her havde 70 % af tyskerne givet dette svar, mens kun 57 % af grækerne og 48 % af irerne gav denne årsag⁵. Til gengæld syntes 56 %⁶ af grækerne og 50 % af irerne, at det var positivt at se henholdsvis

⁵ Se bilag 4.3

⁶ Se bilag 4.4

græske eller irske nationale symboler på mønterne. Til sammenligning var det kun 22 % af tyskerne som ønskede se tyske symboler på mønterne.

Som nævnt i afsnit 3.3, kritiserer Ehs Habermas for at bygge sin teori på vesttyskernes dårlige samvittighed over fortiden, og at den bærer tydelig præg af at være et eliteprojekt. De tyske resultater kan godt underbygge Ehs kritik, da tyskerne er glade for kulturel mangfoldighed og mindre glade for tyske symboler. Tyskernes dårlige samvittighed over fortidens synder, som Ehs nævner, har givet den europæiske dimension en helt afgørende plads i den tyske selvforståelse (Risse 2003; 498). Det er vigtigt at være en ”god tysker”, hvilket er det samme som at være en ”god europæer” – altså gå helhjertet ind for EU-integrationen (ibid.). Den pro-EU tyske elite identificerede direkte euroen med EU-integrationens fremtidig succes, og understregede, at indførelsen af den fælles valuta, ville sikre den europæiske fred (Risse *et al.* 1999; 166). Ved at bruge tyskernes skyldfølelse, gjorde fortalere for euroen det umuligt for modstanderne at argumentere imod indførelsen af den fælles valuta uden at blive stemplet som værende direkte imod EU-integrationen (ibid.; 167).

Den tyske befolkning støttede imidlertid ikke helt op om elitens europæisme (ibid.; 165), da de stadigvæk havde en stærk *D-Mark patriotisme* (ibid.). For den tyske befolkning var deres tidligere møntfod D-marken et stærkt symbol på den tyske nations velstand samt det økonomiske mirakel som landet oplevede efter 2. Verdenskrig (Risse 2003; 499). Tyskernes store dilemma bestod dog i, at Frankrig kun ville acceptere den tyske genforening, hvis Tyskland gav afkald på D-marken og erstattede den med euroen (Manners *et al.* 2008; 183), hvilket passede den tyske elite perfekt (Risse *et al.* 1999; 164-165). Tyskerne, som havde den eneste europæiske valuta af international betydning, måtte derfor acceptere at skulle dele økonomi med lande, som ikke havde samme tradition for økonomisk stabilitet (Visby 1992; 172-173). Denne sidstnævnte kendsgerning kan også forklare, hvorfor den tyske elite kæmpede en hård kamp for at få ØMU’ens institutionelle struktur til at minde så meget som muligt om den tyske (Risse 2003; 499). Med denne forståelse af tyskernes forhold til Europa, vil der være interessant at undersøge, hvordan den økonomiske krise har påvirket af EU-borgernes forhold til euroen, og se om specielt det tyske forhold til euroen har ændret sig.

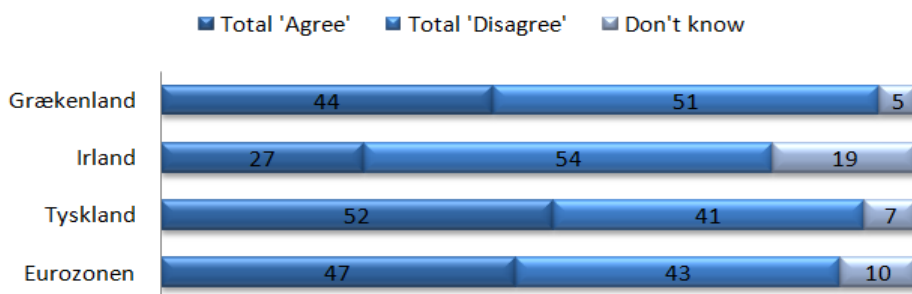
4.2.2. Euroen og den økonomiske krise

Som det fremgår af afsnit 4.1.3, er lande udenfor eurozonen også blevet nødt til at tage stilling til det pres euroen står overfor. Jeg vil derfor først analysere holdning i eurozonen til euroen set i lyset af den økonomiske krise, og derefter holdningen uden for eurozonen og afslutte med hvordan borgerne, fra mine udvalgte lande, ønsker at se krisen løst.

I en Eurobarometer undersøgelse fra november 2010 blev borgerne fra eurozonen bedt om at tage stilling til euroens evne til at beskytte deres land mod den økonomiske krise, illustreret i nedenstående figur 4.2.A.

Figur 4.2.A

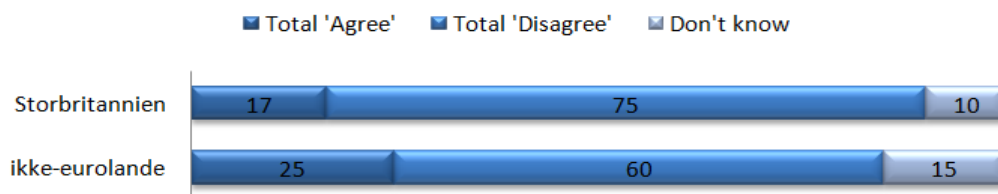
QB4a. Tell me whether you totally agree, tend to agree, tend to disagree or totally disagree with the following statement: (OUR COUNTRY) would have been better protected in the face of the current financial and economic crisis if we had kept the (FORMER NATIONAL CURRENCY).

Kilde: Eurobarometer 'Public Opinion in the European Union', november 2010, s. 65

B

QB4b. Tell me whether you totally agree, tend to agree, tend to disagree or totally disagree with the following statement: (OUR COUNTRY) would have been better protected in the face of the current financial and economic crisis if we had adopted the European single currency, the euro.

Kilde: Eurobarometer 'Public Opinion in the European Union', november 2010, s. 69

Som figuren viser, var tyskerne og grækerne, ligesom Eurozonen generelt, delt på midten. Forskellen mellem de to lande var dog, at et lille flertal af tyskerne mente, at D-marken ville have været bedre for den tyske økonomi, mens et lille flertal af grækerne mener, at euroen beskytter Grækenland bedre end drachmaen. Det tyske resultat kan skyldes, at den tyske befolknings stolthed over D-marken, da den symboliserede at Tyskland var Europas stærkeste økonomi, som nævnt i forrige afsnit. Den folkelige opbakning til euroen voksede dog i Tyskland i 90'erne (Risse *et al.* 1999; 163). Ud fra figur 4.2.A tyder noget dog på, at tyskerne stadigvæk husker D-markens styrke.

Vender man derimod blikket mod grækerne og irerne har de, af forskellige årsager, haft usikre økonomiske historier (se afsnit 4.1.2.3 & 4.1.2.4) og den økonomiske krise har vist at de ikke har formået at føre en ansvarlig økonomisk politik, da begge lande er blevet nødt til at modtage økonomiske hjælpepakker fra EU og IMF (se afsnit 4.1.3). Grunden til at grækerne alligevel stadigvæk mindes drachmaen skyldes, at den tidligere var Europas ældste valuta, og symboliserede ca. 2.600 år af græsk historie (Henneberger 2001). For mange grækere var den historiske mønt et udtryk for den græske sjæl, og mindede dem om landets stolte forhistorie i Antikkens verden (*ibid.*). Til sammenligning var det ikke svært for irerne at give slip på det irske pund (Williams 2002), da dets korte levetid ikke havde sat dybe nok spor i irerne (*ibid.*), og derudover blev de irske symboler, som figurerede på de irske pund mønter, ført over på de nye irske euro mønter (*ibid.*).

EU-borgerne udenfor eurozonen blev også bedt om at tage stilling til deres nationale valutas evne til at modstå den økonomiske krise kontra euroens, som illustreret i figur 4.2.B. Som det fremgår af denne figur, var den generelle tendens, at EU-borgerne udenfor eurozonen var mere skeptiske uden for euroen end EU-borgerne indenfor. Briterne udtrykker dog en større skeptiske end det generelle tal for 'ikke-eurolande', og mente derved at det britiske pundet vil være bedre rustet til at klare krisen.

Meget af forklaringen på den britiske skepsis skal findes i pundets symbolske værdi, men også hos den britiske elites holdning til ØMU'en samt Storbritanniens historiske forhold til det europæiske kontinent (Risse *et al.* 1999; 162). Det britiske pund anses for at være et af de mest betydningsfulde britiske symboler (*ibid.*), da det minder briterne om deres magtfulde fortid, samt landets adskillelse fra kontinentet (*ibid.*). Historisk set kan det britiske forhold til kontinentet beskrives som 'os' imod 'dem' (Risse 2003; 500). En følelse, som kun blev forstærket under briternes kamp mod nazisterne

under 2. verdenskrig (ibid.). Som det også fremgår af afsnit 4.1, har briterne været meget afvisende over for det europæiske projekt og blev først medlem forholdsvis sent. Denne afvisende holdning er særdeles stærk hos den politiske elite (Risse *et al.* 1999; 162-163). Den konservative regering i 1992 ville hellere forlade det økonomiske samarbejde end at acceptere, at det britiske pund skulle ydmyges af en devaluering for at skabe økonomi balance i Europa (ibid.). Hvor tyskerne anser europæisk integration, som en del af deres nationale identitet, så ønsker briterne forsat kun et mellemstatsligt samarbejde, hvor den nationale suverænitet forbliver hos det britiske parlament (Risse 2003; 500).

Etnosymbolismens fokus på tovejskommunikation mellem eliten og befolkningen (2001; 83), kan dog forklare hvorfor grækerne og tyskerne ikke er udelukkende enig med hhv. den tyske eller den græske elite, da eliterne har bevæget sig ud over de kulturelle rammer, som befolkningen accepterer, i modsætningen til Irland og Storbritannien, hvor eliten kan siges at afspejle befolkningernes holdning. Jeg vil derfor i næste afsnit undersøge om samme mønster afspejler sig i eurozonens borgernes syn på økonomiske reformer.

4.2.3 EU-borgernes syn på økonomiske reformer

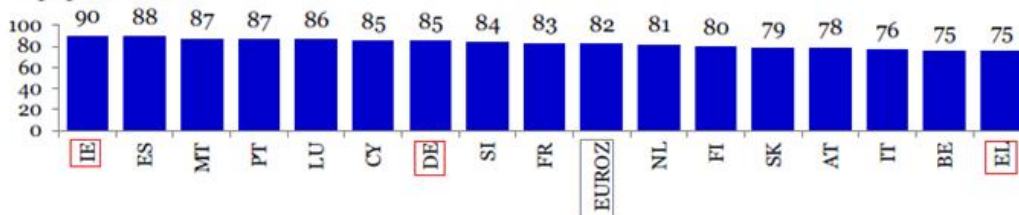
I en Eurobarometer undersøgelsen fra december 2010 blev deltagerne fra eurozonen bl.a. bedt om at tage stilling til de økonomiske reformer, som har til formål at skabe økonomisk stabilitet i eurozonen, herunder pensionsreformen. Som det fremgår af nedenstående figur 4.3 er tyskerne (DE), irerne (IE) og grækerne (EL), alle godt klar over, at deres regeringer bliver nødt til at spare penge for at sikre at der er penge til den aldrende del af befolkningen.

Figur 4.3

Q11. Governments in all euro area countries are implementing various structural changes, often called reforms. Would you agree or disagree with the following statements related to such reforms?
Base: all respondents, % of "Yes, I agree" shown by country

Implementation of the reforms

Governments need to save more today in order to prepare public finances for the ageing of populations

Kilde: Eurobarometer 'The euro area - Public attitudes and perceptions', december 2010, s. 44

Det er dog bemærkelsesværdig, at det græske resultat er det laveste i eurozonen, og ligger 10-15 % lavere end det tyske og irske. Generelt set er EU-borgerne også beviste om, at der er brug for økonomiske reformer, for at kunne takle det stigende antal ældre (Eurobarometer 2010a; 42), men er dog ikke særlig villige til at reducere de nationale velfærdsydelser eller til at hæve den nationale skat (ibid.).

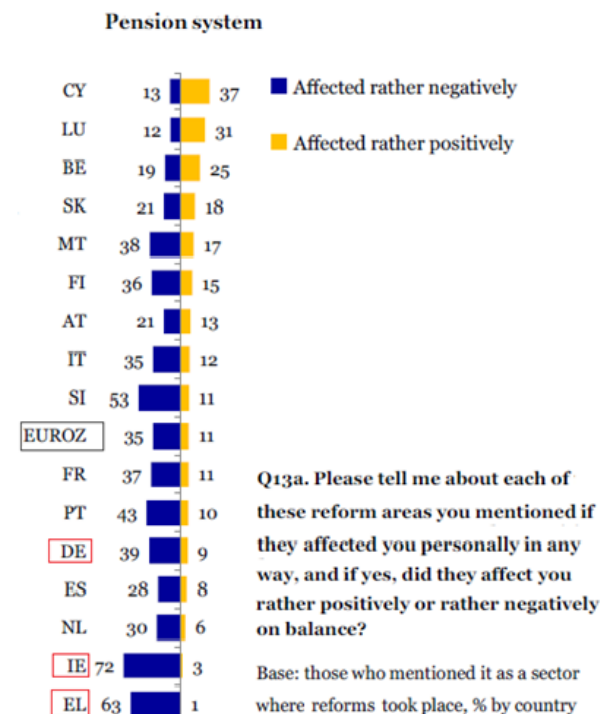
De kontinentale europæiske pensionsmodeller bygger på 'pay-as-you-go'-systemet (Natali *et al.* 2008; 25), hvor den unge generation betaler regningen for den ældre (ibid.). Den demografiske udvikling i Europa er dog imidlertid begyndt at undergrave dette system, da der i fremtiden vil være færre unge til at forsørge den ældre generation (ibid.). Det tyske pensionssystem gennemgik derfor i 2001 en grundig effektivisering for at i mødekomme denne problemstilling (Schmähl 2007; 321). Aftalen om pensionsreformen blev indgået imellem den tyske regering, fagforeningerne og arbejdsgiverorganisationers (ibid.). Denne samfundskonsensus som afspejler Rhinmodellen har den græske model ikke tradition for. Problemet med det græske pensionssystem er, at det ligesom de øvrige sydeuropæiske land, er meget generøst sammenlignet med de øvrige EU-lande, dog uden at have specielt høje satser (Featherstone 2005; 735). For overhoved at kunne finansiere de offentlige pensionsudgifter, har den græske stat været nød til at optage lån (ibid.; 736) – i 1997 havde den græske stat en gæld 19 % på af BNP, hvor 15 % gik til udbetaling af pensionsydelser (ibid.). Dette kombineret med den demografiske udvikling, samt en stor men svag stat, som har svært ved at liberalisere og reformere, stiller den græske regering i en umulig situation. Dette kan også være med

til at forklare de voldsomme græske demonstrationer, når EU kræver yderligere reformer til gengæld for en ekstra hjælpepakke (Berlingske 2011; Ritzau 2011).

Den irske demografiske udvikling er, i modsætning til den græske og den tyske, forholdsvis positiv, da Irland er en ung nation, hvor de unge under 25 år udgør ca. 35 % af befolkningen (Agudo & García 2010; 259). Dog truer den forventede levealder med at ændre på dette billede (ibid.; 260). Dette er dog ikke Irlands eneste problem. Pga. den økonomiske krise, står mange af de unge irer uden job, og føler sig derfor nødsaget til at følge den gammel irsk tradition for at udvandre (Rodgers 2011). De anglesaksiske traditioner i den irske samfundsmodel gør, at landet adskiller sig endnu mere fra det kontinentale Europa, da den irske stat yder f.eks. ikke særligt store pensionsudbetalinger, og det er nødvendigt for irerne at arbejde i 48 år for at have ydet nok til at få udbetalt fuld pension (Agudo & García 2010; 261). Til forskel fra det græske system, hvor staten kun udbetaler pension til 'de aktive på arbejdsmarkedet', er det irske velfærdssystem et universelt system, som udbetaler pension til alle (ibid.; 260). Til sammenligning er det tyske og græske system delt op efter erhverv (ibid.). Den tyske pensionsreform har ændret det tyske system, og tyskerne bliver derfor nød til at vænne sig til, at skulle tegne en privat pensionsforsikring ved siden af (Schmähl 2007; 322). Samme udvikling ses også i Irland (Agudo & García 2010; 260) – det irske private pensionssystem er dog ikke lige så veludviklet som det tyske (ibid.), og den irske regering er derfor i takt med sin spareplan, blevet nødt til at reformere det irske pensionssystem (Henderson 2010).

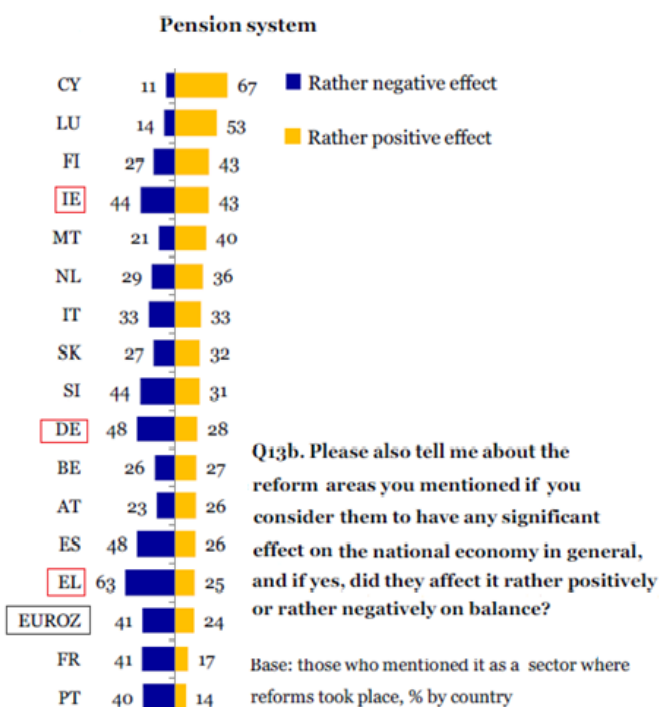
Det interessante er, at den irske regering har valgt, at følge i fodsporene på den britiske regerings pensionsreformer frem for den tyske (ibid.). Som det fremgår af figur 4.4.A – som viser de EU-borgerne, som har kendskab til den påvirkning som EU's pensionsreformer har på deres hverdag – så er irerne de eurozoneeuropæere, som er mest utilfreds med EU's pensionsreformer.

Figur 4.4.A

Effects of sectoral reforms on respondents' personal lives by country and by sector

Kilde: Eurobarometer 'The euro area - Public attitudes and perception, december 2010, s. 51

B

Effects of sectoral reforms on the national economy, by country and by sector

Kilde: Eurobarometer 'The euro area - Public attitudes and perceptions, december 2010, s. 56

Største delen af de adspurgte mente dog ikke, at deres hverdag var blevet påvirket af reformer på 'Pension system' (Eurobarometer 2010a; 47). Grækerne deler primært samme holdning som irerne, mens tyskerne i mindre grad er utilfredse med pensionsreformerne. Det er dog bemærkelsesværdig, at både tyskerne og irerne udviser en større tilfredshed med samme reform i figur 4.4.B – der illustrerer EU-borgernes forhold til en pensionsreform set i forhold til deres lands økonomi. Med fokus på den nations økonomi, er irerne delt på midten, og grækerne er nu er de absolut mest negative.

Forholdet mellem de "positive" og "negative" tyskere, er blevet mindre med ca. 10 % i en positiv retning. Historisk set er der dog ikke sket den store ændring af EU-borgernes syn på reformer af pensionssystemerne (ibid.).

Tyskerne er dog ikke tilfredse med den lave pensionsalder i Grækenland, som officielt ligger på 57, da den tyske officielt ligger på 65 (Sally 2011). OECD tal viser dog, at grækerne i gennemsnit går på pension som 61,9 årige, mens det tyske tal er 61,8 år. (Zeit Online 2011). Til gengæld arbejder en tysker ca. 33,5 år, mens grækerne har Europas laveste gennemsnit på 29,9 år (Sally 2011). Den tyske kansler Merkel har derfor krævet, at sydeuropæerne arbejder længere og holder færre ferier (ibid.), hvilket godt kunne være et udtryk for den kulturkonflikt, som jeg også beskriv i afsnit 4.1.2.3.

På baggrund af eurozone EU-borgernes forhold til pensionsreformer, viser der sig et lidt sløret billede af EU-solidariteten, men også at solidaritet internt i landene kan variere. Tyskerne udtrykker en større villighed til at yde til det tyske fællesskab, irerne er lidt mere tilbageholdene, mens grækerne er mindst villige til at indfører reformer for at redde den græske – og dermed EU's – økonomi. Af de to kriseramte lande udviser irerne en langt større tiltro til deres stat end det er tilfældet i Grækenland, hvor grækerne demonstrere mod regeringens sparerplan (Berlingske 2011; Ritzau 2011). Ierne demonstrerede også mod den tidligere regering (Plougsgaard 2010), men med regeringsskiftet i 2011, fokuserer irerne igen på at rette op på landets økonomi (Berlingske 2011). Selvom irerne er langt fra tilfredse med landets nuværende situation og mange er blevet nødt til at forlade landet, tyder noget på at de tilbageværende irere ønsker, at holde fast i deres tradition for at opføre sig moderat, behersket og resigneret under økonomisk pres (ibid.).

I Tyskland har eurokrisen svækket kansler Merkels position (B.dk 2011), og hendes parti CDU gik tilbage ved sidste delstatsvalg (ibid.). Dette nederlag er dog også koblet sammen med den tyske atomkraftsdebat (Politiken 2011). Men det er dog ikke kun de tyske vælgere som Merkel bliver angrebet af. Den tyske elite, specielt Habermas, har kritiseret Merkels forsøg på at takle eurokrisen (Habermas 2011). Habermas mener, at den økonomiske krise burde have været anledning til en dybere integration af medlemslandenes økonomier, og beskylder Merkel for at være en euroskeptiker, som fremmer nationale interesser for at sikre sig vælgernes opbakning ved næste valg (ibid.). Habermas' kritik er dog ikke kun rettet imod Merkel. Han kritiserer derudover den måde hvor på EU-borgerne bliver informeret om krisen (ibid.), da den vender de nationale borgere mod hinanden, og fremstiller de nationale politikere som helte, der kæmper i mod monstret i Bruxelles (ibid.). Det overraskende ved Habermas' kritik, er at han beskylder EU's politiske elite for at have gennemført den europæiske samling hen over hovedet på EU-borgerne, og derfor

mangler den folkelige opbakning (ibid.). Dette selvom hans egen teoretiske overbevisning også bygger på den politiske elites dominans (2001b; 19). Han begrundet dog sin kritik med, at EU's nuværende politiske elite ikke længere ønsker at fremme EU-integrationen, men i stedet har for travlt med at fratager valgetten fra EU-borgerne og derved bringe EU-borgerne længere væk fra Bruxelles (ibid.). Böss mener dog, at Habermas' optimistiske tro på at EU-borgerne ønsker et reelt EU-demokrati mere skal ses som ønsketænkning (Böss 2011a), og begrundet sin skepsis med, at han ikke mener, at der findes en stærk nok europæisk bevidsthed for at dette kan lade sig gøre (ibid.). EU-borgernes reaktion på den økonomiske krise støtter heller ikke lige frem Habermas' kritik.

Jeg vil nu afslutte underafsnit 4.2 med en kort vurdering af de resultater som jeg er kommet frem til.

4.2.4 Vurdering

Ud fra de svar som EU-borgerne, som deltog i Eurobarometerundersøgelserne, har givet, tyder det på at EU-borgernes nationale kulturer stadigvæk spiller en afgørende rolle, og derved svækker Habermas' tese om et post-nationalt Europa, hvilket ses tydeligst i den britiske modvilje mod at indføre euroen (se afsnit 4.2.2). Dette er dog ikke ensbetydende med, at irerne, grækerne og tyskerne automatisk agerer mere europæisk end briterne, fordi de indgår i eurozonen. Både irerne og grækerne støtter de nationale symboler på euroen ud fra national stolthed, og selvom tyskerne udtrykker, at de støtter euromønternes nationale side, fordi disse udtrykker den kulturelle mangfoldighed i EU, ligger tyskernes dårlige samvittighed over 2. verdenskrig muligvis til grund for denne holdning – altså en national skam, ikke europæisk (se afsnit 4.2.1).

Derudover er mine tre eurozonelandes forskellige samfundsmodeller og økonomiske traditioner årsagen til, at de ikke handler ens når EU kræver reformer – hvilket støtter Smiths tese om Europa som en "familie af kulturer". Det er f.eks. svært for tyskerne at forstå, hvorfor grækerne demonstrer mod EU's reformer, når nu irerne, som også har økonomiske problemer, udviser en helt anden opførelse (se afsnit 4.2.3). Den manglende tværnationale forståelse tyder på, at EU-borgerne enten ikke har nok viden om hinanden eller måske er begyndt at få et bedre indblik i de nationale forskelle, og ikke kan lide det de ser. Det er her Ehs tvetydighed (se afsnit 4.1.4) bliver et problem, hvis EU-borgerne beslutter sig for at det europæiske projekt ikke er værd at holde af, så kan de ikke have den positive indgangsvinkel, som hun forudsætter for at Civic Concern kan fungere (2009; 67).

Det lader også til, at Smith har ret i sit fokus på tovejskommunikationen mellem eliten og befolkningen, i modsætningen til Habermas' ensidige fokus på eliten, da briterne og irerne i figur 4.2 udtrykker en større enighed deres nationale elite, mens tyskerne og grækerne er mere delte i deres støtte til deres nationale elites valg om at erstatte hhv. D-marken og drachmaen, som begge havde stor affektionsværdi blandt borgerne, med euroen, og derved ikke har holdt sig inde for de kulturelle grænser som borgerne kan acceptere (se afsnit 3.2).

Derudover kan der også sættes spørgsmålstegn ved Habermas' tre forudsætninger for borgerlig solidaritet på europæisk plan (se afsnit 3.1), da EU-borgerne ikke kommunikerer i en offentlig europæisk politisk sfære, men derimod i en nationale, hvilket figur 4.4 illustrerer – Merkel forsøger så vidt muligt at ”løse” grækernes økonomiske kvaler, ved at kræve at de sætter deres pensionsalder op og derved gør ligesom tyskerne, mens grækerne ser på krisen som den græske elites skyld og derfor ikke kan forstå hvorfor de skal betale for regningen for elitens fejl (se afsnit 4.2.3).

Dette sætter derfor spørgsmålstegn ved både den vertikale og horisontale tillid på tværs af landenes grænser. Vertikalt har både Grækenland og Irland brudt konvergenskrave, hvilket Tyskland også gjorde tilbage i 2003 (se afsnit 4.1.3), og derudover ønskede Storbritannien slet ikke at deltage. Dog udviser tyskerne og irerne en større vilje til at efterleve EU's krav om pensionsreform på det nationale plan, mens grækerne er mere tilbageholdende jf. figur 4.4. Horisontalt udtrykker et lille tysk flertal, at de hellere ville klare krisen som tyskere med D-marken end som EU-borgere med euroen jf. figur 4.2.A, denne tendens ses også blandt grækerne, der dog brød denne tillid helt fra begyndelsen, ved at fremføre falske regnskaber, og briterne ønsker kun at støtte irerne og ikke andre EU-borgere (se afsnit 4.1.1).

Såfremt at hverken den vertikale og en horisontale tillid EU-borgerne imellem eksisterer, ser Pedersen heller ikke, at der kan opstå en europæisk nation (2008; 97). Dog skal det noteres at tyskerne, irerne og briterne har indført omfattende reformer af deres velfærdssystemer, mens grækeren har været meget mere tilbageholdende (se afsnit 4.1.3), hvilket stemmer overens de nationale regeringers gennemslagskraft til at skære i den offentlige velfærd i dårlige tider (se afsnit 4.1.2). Det tyder på, at der er et kulturelt skel mellem Nord- og Sydeuropa.

4.3 Delkonklusion

På baggrund af min undersøgelse af ØMU'ens oprettelse og mine fire analyselandes økonomiske traditioner, samfundsindretning samt europæiske tillid og solidaritet kan jeg konkludere følgende:

Oprettelsen af ØMU'en var et forsøg fra EU-eliten på at fremme EU-integrationen, og euroen skulle fungere som et middel til at fremme EU-identiteten. Som symbol har euroen til formål på daglig basis at gøre EU-borgerne opmærksom på, at de er en del af EU, og at de er bundet sammen af økonomiske forpligtigelser nedfæstet i ØMU'ens struktur og indskrevet i traktaterne. Denne tanke om at skabe EU-borgerne samt styre EU's økonomi fra oven bliver støttet af konstruktivister som Habermas, og bygger på tanken om, at kultur og politik er to adskilte størrelser. Habermas forfatningspatriotisme kan dog ikke forklare de konsekvenser som den økonomiske krise har haft for det europæiske økonomiske samarbejde.

Den økonomiske krise har tvunget EU-borgerne til at forholde sig til de andre EU-lande, og de bliver dagligt påmindet om, at de deler økonomi med andre EU-lande. Dette har medført, at EU-borgerne er begyndt at lære mere om hinanden og de forskellige økonomiske traditioner og samfundsmodeller som EU-landene har. Dette burde støtte op om Ehs' teori, men i stedet for at se euroen som en positiv del af EU-borgernes hverdag, er der en reel mulighed for at de pensionsreformer, som EU har krævet, i stedet har fået EU-borgerne til at have mere pessimistisk indgangsvinkel til det europæiske projekt, fordi det netop påvirker deres hverdag.

Derudover er det heller ikke alle EU-lande, som har indført euroen, og den kan derfor ikke betegnes som værende et 'fælles' symbol. Dette betyder dog ikke, at EU-borgere uden for eurozonen ikke bliver påvirket af eurokrisen. Briterne, som ikke har ønsket at deltage i ØMU'en, har stadigvæk været nød til at låne penge til Irland, og de britiske banker har lånt penge til Grækenland. Det er altså kun Smiths Etnosymbolisme der kan forklare de nationale EU-borgernes handlingsmønster ud fra sin tese om Europa som "familie af kulturer" og at der skal forgå en tovejskommunikations mellem eliten og befolkningen, både på nationalt og EU-plan.

Det, som jeg derfor kan identificere at EU-borgerne mangler for at føle sig europæiske ud fra denne case, er tillid både vertikalt og horisontalt samt solidaritet. Jeg vil derfor i næste kapitel undersøge, om dette også er tilfældet i forbindelse med EU-borgerskabet.

5. UNIONSBORGERSKABET

5.1 EU-borgerskabet

I dette kapitel afgrænser jeg min analyse til at omfatte unionsborgerskabet og de rettigheder som det tildeler EU-borgerne. Jeg vil derfor inddrage de dele af Ehs' Civic Concern, der omhandler den borgerlige tilslutning til Statsnationen via rettigheder (2009; 62). Habermas bygger også sin teori på baggrund af individets tilslutning til Statsnationen (2001b; 17), men han adskiller sig dog fra Ehs, da han omtaler en abstrakt solidaritet til retsstaten (ibid.), mens Ehs ikke mener, at EU-borgerne kan identificerer sig med EU uden følelser (2009; 58). Ydermere lægger begge teoretikere stor vægt på unionsborgerskabet som en inkluderende størrelse, som skal kunne rumme nuværende såvel som fremtidige borgere – også immigranter og asylansøgere (Habermas 2006; Ehs 2009; 65). I denne sammenhæng vil jeg holde Smiths langtidsanalyser af de sociale og kulturelle mønstre i nationen – *la longue durée* – samt hans fem dimensioner for nationen (se afsnit 3.2) op mod udviklingen i mine analyselands, for at se om Ehs og Habermas har ret i deres antagelser.

Ligesom i forrige kapitel, er kapitel også inddelt i to. Jeg begynder første del med en kort gennemgang af EU's, Tysklands, Storbritanniens og Irlands retskulturer og retsopbygning, samt hvordan dette passer ind i EU's retslige fremgangsmåde. Da nationerne i Storbritannien adskiller sig fra hinanden (Lando 2006; 91), bruger jeg Englands retslige traditioner som repræsentant for Storbritannien i min analyse, da det er de engelske traditioner, som er grundlaget for de britiske (ibid.). Derefter følger en kort præsentation af formålet med unionsborgerskabet samt hvordan EU-domstolen har påvirket udviklingen af EU-borgernes rettigheder. Jeg afslutter ligesom i det forrige kapitel første del med en vurdering af afsnit 5.1.

5.1.1 Domstolens rolle

Da EF-domstolen blev oprettet i 1952, var det efter fransk forbillede med en forfatningsdomstol og en deduktiv metode til domsafsigelse (Rasmussen 2007; 471-472). EU-retten opdeler derfor en domsafgørelse i *faktum* og *jus* (ibid., s. 469). En *jus* er det regelsæt, som omfatter afgørelsen og består af et *retsfaktum* og *retsfølge* (Beresowsky 2003; 29). *Retsfaktumet* er de kendsgerninger, der skal være til stede for, at *retsfølgen* – som er det afgørelsen kan gå ud på – kan indtræde (ibid.). *Faktum* er de reelle oplysninger, som indgår i forvaltningens forberedelse af sagen (ibid.). Dette betyder, at en dom ikke kun bliver afgørende for de involverede parter, men også for andre, som står i samme eller en lignende situation, da dommen danner præcedens og derved kan anvendes som retskilde (ibid.; Rasmussen 2003; 470). Dette gør domstolen til retsskabende (ibid.). Derudover bygger fransk retstænkning på individualisme (Lando 2006; 17), hvilket gør det til statens og samfundets opgave at tjene det enkelte individs interesse (ibid.).

Denne rationelle tankegang ses både hos Ehs og Habermas, da de også bygger deres teoretiske grundlag på oplysningstidens tanker om individet som centrum (Ehs 2009; 64; Habermas 1992; 3). De tager begge to afstand fra Kulturnationen, og favoriserer Statsnationens, hvor borgerne har en aktiv politisk identitet (ibid; 62; ibid.). De adskiller sig dog på et afgørende punkt – hvor Habermas tillægger den politiske elite stor indflydelse (2001b; 15), ønsker Ehs en ”bottom-up” tilgang, hvor det er EU-borgerne, der er i fokus (2009; 67). Professor i statskundskab Øyvind Østerud fra Oslos Universitet understreger dog, at forudsætningen for at en Statsnation kan fungere er, at den bakkes op af en kulturel substans (1997; 12). Derudover mener han, at Habermas mangler beviser for, at et supranationalt offentligt rum kan overkomme de sproglige og kulturelle barrierer i Europa (ibid.).

5.1.1.1 Tyskland

Den tyske retspraksis har, ligesom den franske, en stolt tradition for konstitutionel demokratiform, hvor domstolen spiller en afgørende rolle i kraft af sin rolle som overvågende instans over for den lovgivende magt (Kelstrup *et al.* 2008; 200). Den tyske forfatningsdomstol (BVG) har derfor til opgave at afsige afgørelser i spørgsmål vedrørende fortolkning af forfatningen eller uoverensstemmelser mellem myndighederne, men er samtidig åben for den almene borger, som føler at dennes rettigheder er blevet krænket (Baron & Herslund 2011; 64). BVG har dog pga. landets fortid fået den helt centrale rolle som borgernes beskytter (Lando 2006; 52). Dette skyldes,

at nazisterne misbrugte, at Tyskland ikke var en Statsnation, men i stedet en Kulturnation med et lingvistisk og etnokulturelt Volkstum (Østerud 1997; 11), til at reducere uønskede befolkningsgruppers borgerrettigheder (Lando 2006; 53). Da den tyske grundlov blev reformeret efter krigen blev borgerrettigheder derfor rykket helt forrest – § 1 stk. 2 fastslår f.eks. at menneskets rettigheder er ukrænkelige og umistelige (ibid.; 55). Forfatningsdomstolen, er desuden den øverste instans og har derfor forrang over de laverestående domstole (ibid.). Til sammenligning har EU-domstolen også indført dette princip i EU med sin afgørelse i Costa mod ENEL dommen fra 1964 (Nedergaard 2010; 46) – hvilket betyder, at EU-domstolen har forrang over de nationale domstole (ibid.).

Habermas forklarer den tyske udvikling med, at borgerne frivilligt har tilsluttet sig den tyske Statsnation, fordi de igennem forfatningen kan forholde sig til retsstaten og demokratiet, og at der derved er blevet skabt en homogen befolkning (1992; 2-5). Smith kan derimod med sit *la longue durée* begreb forklare tyskernes flugt fra en Kulturnation til en slags Statsnation, med tyskernes frygt for en gentagelse af fortiden, hvilket Østerud er enig i (1997; 11). Grunden til at Tyskland ikke kan betegnes som en ren Statsnation er, at landet stadigvæk bruger kulturelle kriterier som grundlag for det tyske statsborgerskab (Pedersen 2008; 73-74), og selv den tyske grundlov afspejler en tysk forfatningspatriotisme, som balancerer mellem Tyskland som en Statsnation efter fransk nationsopfattelse af et politisk fællesskab og en Kulturnation i form af et sæt fællesværdier, som det politiske fællesskab er bygget op omkring (Humblebæk *et al.* 2011; 95-96).

5.1.1.2 Storbritannien

Hvor den tyske grundlov fra 1949 gjorde Tyskland klar til at indtræde i en fremtidig samling af Europa (ibid.; 113) – specielt i form af landets føderale struktur samt tradition for forfatningsdomstolens forrang over de nationale domstole – har Storbritannien haft nogle fundamentale kvaler ved at indgå i det juridisk forpligtende EU-samarbejde – specielt pga. parlamentets helt centrale rolle og de britiske domstoles brug af retskilder (Baron & Herslund, 2011; 58). Hvor de kontinentaleuropæiske lande og EU har et hierarki mellem retskilder med forfatningen (lande) eller traktater (EU) øverst – som alle, også den lovgivende magt, skal rette sig efter – og efterfølgende de love (lande) eller direktiver og forordninger (EU) som parlamenterne har givet (Lando 2006; 91), adskiller den britiske indretning sig, ved at landet ikke har en skreven

forfatning (ibid.), men har i stedet en samling af juridiske dokumenter, som er blevet til et efter et siden middelalderen, og har været med til at indrette den britiske stat og tildele borgerne rettigheder (Herslund 2011; 17-18). Mange af de regler, som i Tyskland findes i forfatningen, findes i Storbritannien i den uskrevne Common Law (Lando 2006; 91). Dette betyder, at disse regler ikke har præcedens over de love som det britiske parlament vedtager (ibid.). De britiske domstole anses for at være retsskabende gennem deres domsafsigelser, men den suveræne magt ligger hos parlamentet, altså hos den lovgivende magt (Baron & Herslund 2011; 58). Briterne har dog opblødet denne tradition en smule, da den britiske højesteret, the House of Lords, i 1999 vedtog, at en lov var ugyldig, hvis den strider mod EU-retten (Lando 2006; 91).

Forfatningspatriotismen kan ikke bruges til at forklare den britiske udvikling, da landet ikke har en skrevet forfatning, hvilket er Habermas' forudsætning for at borgerne kan opbygge et kommunikationsfællesskab (Fich *et al.* 2011; 190). Det britiske samfund opfylder ikke desto mindre Smiths seks dimensioner for en nation og selvom at det består af fire ethnier danner den kollektive britiske kultur rammer for deres sameksistens og konkurrence med hinanden (se afsnit 3.2). Overfor en fælles EU-kultur konkluderer Smith, at EU-borgerne er lige så forskellige fra hinanden som de er fra ikke-EU-borger (1997; 334). Da der dog forekommer overlap mellem de to nationer, mener Smith, at de to lande kan betegnes som tilhørende samme 'familie af kulturer' (ibid.). Hverken Habermas eller Ehs tager højde for at medlemslande har forskellige demokratiske og juridiske traditioner, da de begge er optaget af individets frivillige og rationelle tilslutning til Statsnationen (Ehs 2009; 68; Habermas 1992; 5).

Helt frem til midten af det 20. århundrede fortolkede de britiske domstole lovens ordlyd og inddrog ikke lovens forarbejder i sin fortolkning (Lando 2006; 92). Dette skyldes domstolenes frygt for, at den lovgivende magt skulle styre rettens udvikling, og har dannet grundlaget for princippet *exclusionary rule*⁷ (ibid.). Der var derfor stor modvilje fra domstolenes side mod, at udvikle retten på basis af loven (ibid.). Da Storbritannien blev medlem af EF, blev de britiske domstole dog nødt til at ændre deres fortolkningsstil – bl.a. har domstolene været nødsaget til at give afkald på *exclusionary rule* og er blevet mere pragmatiske i deres domsafsigelser (ibid.; 93-94).

⁷ Den dømmende magt må ikke søge vejledning i forhandlingerne i parlamentet ved lovens vedtagelse (Lando 2006; 92)

Denne pragmatiske tilgang, hvor en britisk jurist går efter hvad tidligere domme har fastslået, støder dog ofte sammen med den franske deduktive tilgang, hvor jurister går efter hvilke underliggende principper, der ligger til grund for dommen (ibid.; 95). Forskellen mellem de to tilgange er, at hvor den franske er mere dynamisk og tager højde for ”present day conditions” i sin domsafsigelse (Kelstrup *et al.* 2008; 201), og udleder nogle lovregler som er fremadrettet (Lando 2006; 95), udleder den britiske dom ikke nogle brede principper (ibid.). Det er tværtimod normalt at flere britiske domme kun fastslår ét princip (ibid.). Dette skyldes den britiske retskulturs tradition for, at tidligere afsagte domme er den vigtigste retskilde (ibid.), hvilket betyder, at den induktive metode er dominerende i det britiske retssystem. (Rasmussen 2007; 472). De tyske dommere bruger også den induktive metode (Beresowsky 2003; 28), og ligesom de britiske dommere, ser de tyske dommere sagens problemstillinger fra flere sider, dog uden at give udtryk for tvivl i deres afsigelse (Rasmussen 2007; 471-472).

5.1.1.3 Irland

Den britiske Common Law har på mange punkter influeret den irske retstænkning samt retslige sprog (Lando 2006; 110), og irerne bruger også den induktive metode (Doolan 2003; 25-26). Som nævnt i kapitel 4, løsrev Irland sig fra Storbritannien i 1922, og i den anledning fik landet en skreven forfatning i stil med de kontinentale lande (Lando 2006; 110). Derudover fik det irske retssystem i 1961et formelt hierarki (Doolan 2003; 43), lidt i stil med den kontinentale tradition. Irlands øverste juridiske autoritet er the Supreme Court, som også er Irlands forfatningsdomstol (ibid.; 44). Ligesom det er tilfældet i Tyskland, fastslår den irske forfatning, at domstolen skal være uafhængig af både den lovgivende og udøvende magt (ibid.; 41). Den irske retspraksis adskiller sig dog fra den tyske, da den lovgivende magt kan vedtage love, som tager præcedens over domstolens domme (ibid.; 61) – dog ikke i forfatningsmæssige spørgsmål (ibid.).

Her ses igen et overlap mellem nationale traditioner, som kan understøtte Smiths tese om et Europa bestående af en ’familie af kulturer’. Irland er pga. sin tid under britisk styre, blevet påvirket af den engelske retskultur, men har dog i oprør mod den tidligere besættelsesmagt ændret på sit retssystem eller blot ønsket at starte på ny ligesom de øvrige tidligere britiske kolonier som f.eks. USA og Australien (Lando 2006; 109). Disse to lande har på hver deres måde opbygget et nyt retsligt system, men holder fast i Common Law (ibid.; 112 & 116).

For Pedersen er en EU-identitet vigtig fordi den minder EU-borgerne om, at de er en del af noget unikt og at den europæiske arv er unik (2008; 15). Såfremt Smith har ret i sit udsagn, så stiller dette EU-identiteten i et dilemma, men også et andet af Pedersens argumenter, nemlig at EU-borgerne har brug for kunne identificere sig mod en *'anden'* (ibid.; 99) – altså en ”trussel” som EU-borgerne skal samles om at være imod (ibid.). Det interessante ved denne trussel er, at den både kan være ekstern, f.eks. repræsenteret i form en anden nation, eller intern, f.eks. immigranter og asylansøgere (ibid.). Pedersen er dog stadigvæk enig med Smith, da han sætter spørgsmålstegn ved eksistensen af en fælles europæisk *'måde at leve på'* (ibid.; 60).

En diskussion om EU-borgernes forhold til EU-domstolen (Domstolen) og EU-borgernes nationale traditioner samt forhold til immigranter og asylansøgere er i det sidste årti blevet mere relevant, da EU-domstolen er begyndt at udlede principper om den frie bevægelighed for personer med fokus på EU-borgernes rettigheder, og ikke som tidligere for varer, for at løse uoverensstemmelser mellem private virksomheder og medlemslande (Fich *et al.* 2011; 185). I næste afsnit gennemgår jeg derfor hvorfor unionsborgerskabet blev introduceret samt hvordan EU-domstolen har gjort brug af det.

5.1.2 Formålet med EU-borgerskabet

Selvom det første skridt mod det EU vi kender i dag blev taget i 1950 med Schuman-erklæringen (Kelstrup *et al.* 2008; 52), var det dog først i 1979, at EU-borgerne for første gang fik direkte indflydelse på den lovgivende magt i EF (ibid.). Dette skyldes, at EF helt frem til 1970'erne var mere fokuseret på et handelsfællesskab end på EU-borgerne, der havde status som *'arbejdere'* frem for *'borgere'* (Dunkerley *et al.* 2002; 13). Betegnelsen *'den europæiske borger'* blev først brugt i 1974 (ibid.), da der fra EF's side var et ønske om at bringe fællesskabets borgere tættere sammen samt give dem følelsen af at være borgere i dette fællesskab. (Manners *et al.* 2008; 238-239). Dette skete i takt med at det indre marked, der havde været en målsætning siden Romtraktaten, blev realiseret med Fællesakten i 1987 (Kelstrup *et al.* 2008; 62). Det var derfor et naturligt led i processen at styrke EU-borgernes rettigheder i forbindelsen med, at EF ønskede at fjerne forhindringer for den frie bevægelighed på tværs af medlemslandenes grænser (Dunkerley *et al.* 2002; 14). Det var dog først da Maastrichttraktaten (TEU) trådte i kraft i 1993, at unionsborgerskabets indhold officielt blev introduceret (Manners *et al.* 2008; 238-239).

Unionsborgerskabet blev givet til alle, som var borgere i medlemslandene, og det indebar de rettigheder og pligter, som var nedfældet i traktaten, og som føjede sig til de rettigheder og pligter, som fulgte af statsborgerskabet i et medlemsland (ibid.). Selvom der var nedfældet en række rettigheder, var der dog ikke nævnt nogle pligter (ibid.; 240). Efter uro blandt medlemslandene, om hvorvidt unionsborgerskabet trådte i stedet for det nationale borgerskab, blev ordlyden ændret lidt i Amsterdamtraktaten i 1999 til, at unionsborgerskabet ikke erstattede det nationale, men derimod supplerede det (Manners *et al.* 2008; 244). Medlemslandene ønskede derudover at bibeholde deres suveræne ret til at bestemme hvem deres statsborgere var (ibid.; 240). Det blev derfor indskrevet i et bilag til Slutakten til TEU, at det var medlemslandenes nationale lovgivninger, som skulle afgøre om en person havde statsborgerskab eller ej (ibid.; 240-241).

Unionsborgerskabet har altså til formål at skabe EU-borgerne og fremme EU-identiteten, men Ehs påpeger dog, at traktaterne aldrig har været givet af EU-borgerne til EU-borgerne, i modsætningen til de nationale forfatninger, men i stedet for udformet af eliten (2009; 67), hvilket EU's historie og traktater bekræfter, da der f.eks. er nævnt en række pligter, som f.eks. Stabilitets- og Vækstpagten som nævnt i kapitel 4, som landene skal overholde. EU-borgerne har dog, som nævnt tidligere, ikke pligter, selvom det står skrevet i traktaterne, at det forventes, at de overholder disse pligter (Jacobs 2007; 591). Ehs beskylder derudover EU-eliten for at bruge traktaterne som et redskab til at føre EU-borgerne bag lyset, og på den måde fremavle en identitet og en forkærlighed for EU ved at bruge Habermas' forfatningspatriotisme som argument for et demokratisk EU (2009; 67). Dette vil i hendes optik gøre EU-borgerne til undersåtter i stedet for fuldbyrdige borgere (ibid.; 68).

Ehs selv fokuserer dog udelukkende på rettighederne som en måde at få EU-borgerne til at engagere sig i EU (ibid.; 65), og nævner på intet tidspunkt EU-pligter i modsætning til Smith, som i en af sine dimensioner af nationen forudsætter fælles juridiske rettigheder og pligter i henhold til love og institutioner for alle medlemmer af et forenet system (1997; 323). Sagt med andre ord, for at EU-borgerne kan få en fælles identitet, skal de have samme pligter og opfattelse af lovens og institutioners rolle og opbygning, hvilket forudsætter, at de har samme normer og værdigrundlag, hvilket afsnit 5.1.1 ikke underbygger.

I 2003 trådte Nicetraktaten og EU's charter om grundlæggende rettigheder (Charteret) i kraft. I Charterets kapitel V er unionsborgernes rettigheder beskrevet. Selve Charteret var dog hverken juridisk bindende eller skrevet ind i Nicetraktaten, men var i stedet knyttet til traktaten, og havde til formål at styrke borgernes retsstilling (Manners *et al.* 2008; 246). Dette gav imidlertid EF-

domstolen kompetence til at bruge både Charteret og unionsborgerskabet som retskilde, og i den anledning til at udvide anvendelsesområdet for ikkediskriminationsprincippet (ibid.). Denne kompetence er blevet indskrevet i Lissabontraktaten, der fastslår at charteret nu er juridisk bindende, samt at det derfor er EU-domstolens opgave at sørge for at dette bliver overholdt (Kelstrup *et al.* 2008; 433). Storbritannien har dog et forbehold mod Charteret, som gør at hverken EU-Domstolen eller nogen nationale domstole kan finde nogle bestemmelser om rettigheder, som strider mod de britiske rettigheder (ibid.) – altså igen en britiske modvilje til at binde sig fuldstændigt til det europæiske projekt, ligesom det var tilfældet i kapitel 4.

Set med entnosymbolske øjne, kan den britiske modvilje være et udtryk for, at de kulturelle mønstre i Storbritannien adskiller sig meget fra de kontinentale, som også illustreret i afsnit 5.1.1. Set derimod ud fra både Ehs' og Habermas' teorier, så skal borgerne frivilligt tilslutte sig og for at være aktive borgere (se afsnittene 3.1 & 3.3), dvs. at briterne ikke har viljen til at deltage i det europæiske projekt på lige fod med de øvrige EU-borgere. Pedersen forklarer dog den britiske adskillelse fra kontinentet med, at den britiske kultur bygger på værdier eller uskrevne regler, og at det derfor ikke har været nødvendigt at nedfæste disse værdier i en forfatning (2008; 101). Dette står i kontrast til de rettighedsbaserede kulturer, som findes i de konstitutionelle demokratiske lande (Baron & Herslund 2011; 61).

Jeg afslutter afsnit 5.1 med en vurdering af EU som en Kultur- eller en Statsnation.

5.1.3 Vurdering

Det er afgørende om EU skal skabes som en Statsnation, som Habermas og Ehs argumenterer for, eller som en Kulturnation (Fich *et al.* 2011; 197), som Smith til dels er tilhænger af, da Statsnationen vil skabe en dynamisk udvikling med individet i fokus beskyttet af EU-domstolen igennem traktaten (ibid.), mens Kulturnation bygger mere på en kulturel og historisk betinget stabilitet (ibid.).

Med introduktionen af unionsborgerskabet tyder noget på, at EU har valgt at skabe en Statsnation med Habermas' Forfatningspatriotisme og postnationale samfund som inspirationskilde – hvor EU-elite skaber EU-borgeren fri for kulturelle normer og værdier og som i stedet erstattes af nogle rettigheder og EU-værdier, som skal binde EU-borgerne sammen. Den nationale modstand mod, at EU-borgerskabet skulle erstatte det nationale, kan ses som et udtryk for at medlemslandene ikke ønsker at overdrage al sin suverænitæt til EU, fordi de ønsker at beskytte deres nationale traditioner, værdier og normer, og altså ikke er enige i det kulturløse kosmopolitiske samfund.

I afsnit 5.2 vil jeg se nærmere på om Habermas og Ehs har ret i deres antagelse om at EU-borgerne er villige til at inkludere 'fremmede' i det europæiske projekt med udgangspunkt i Domstolens afgørelse af Zambrano.

5.2 Case 2 – *Zambrano dommen*

I dette afsnit vil jeg holde Habermas' vision om EU som en Statsnation op overfor specielt Böss, da han mener, at det er problematisk at skabe et postnationalt samfund, da dette vil afskaffe nationalstaterne, og erstatte dem med rettigheder (2011b; 276). Dette vil ifølge Böss' optik, føre til at disse rettigheder i stigende grad bliver tildelt individet, sammen med opholdstilladelse i en bestemt stat (ibid.) – hvilket i denne sammenhæng må være EU. Ved på denne måde at undergrave det traditionelle skel mellem 'borgere' og 'fremmede', vil der blive indført et kosmopolitisk borgerskab, som via overnationale retsprincipper og retsinstitutioner, beskytter 'personen' frem for 'borgeren' (ibid.). Jeg vil derfor undersøge om Ehs' bud på Statsnationsnationen vil kunne fungere bedre end Habermas', eller om medlemslandene giver udtryk for, at EU ikke har ret til at afgøre, hvem der har ret til at blive EU-borger jf. art. 20, stk. 1 TEUF om at EU-borgerskabet afhænger af det nationale borgerskab.

Kapitlets anden del, består af min case om Zambrano-dommen. Først præsenterer jeg selve dommen, samt hvorfor den adskiller sig fra tidligere afsagte domme. Herefter følger en kort gennemgang af udviklingen af Domstolens måde at afsige domme på, samt noget af den kritik denne udvikling har medført. Herefter sammenligner jeg den historiske udvikling i mine tre analyselandes traditioner for borgerskab. Jeg afslutter afsnit 5.2 med en vurdering af de pointer jeg er kommet frem til, og derefter runder jeg kapitlet af med en delkonklusion.

5.2.1 *Dommen*

Ægteparret Zambrano, som begge er colombianske statsborger, søgte asyl i Belgien i 1999, men fik afslag på ansøgningen (Folketinget 2011a; 2). Parret appellerede sin sag, og fik i mellemtiden to børn, som ifølge belgisk lovgivning blev belgiske statsborgere, og derved også EU-borgere (ibid.). Hr. Zambrano argumenterede derfor for, at han og hans kone via deres børns EU-rettigheder, havde ret til at blive i Belgien, da det er ægteparret, som forsøger børnene (ibid.). De belgiske myndigheder mistænkte imidlertid ægteparret for at udnytte de belgiske indfødsretsregler for at kunne opholde sig i landet, men var ikke sikre på, om Hr. Zambrano havde ret til at anvende sine børns EU-rettigheder, specielt fordi børnene aldrig havde anvendt deres ret til fri bevægelighed i EU (ibid.; 2-3). Tribunal du travail de Bruxelles bragte derfor sagen for Domstolen (ibid.).

Den belgiske domstol stillede spørgsmål vedrørende anvendelsen af EF-traktatens art. 12 om forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet (nu art. 18 TEUF), art. 17 om unionsborgerskabet (nu art. 20 TEUF), art. 18 om fri bevægelighed for unionsborgere (nu art. 21 TEUF), en række bestemmelser i Charteret samt Opholdsdirektivet fra 2004 (Folketinget 2011a; 3).

Domstolen fastslog som det første, at Zambrano-børnene var EU-borgere i kraft af deres belgiske statsborgerskab (ibid.). Derefter fandt den at:

1. iflg. art. 20 i TEUF skal unionsborgerskabet hindre at nationale foranstaltninger fratager EU-borgere selve kerneindholdet i deres EU-rettigheder (dommens præmis 42)
2. ved at nægte ophold til forældrene (tredjelandsborgere), ville Belgien tvinge to EU-borgere til at forlade EU, da de ville følge deres forældre. På tilsvarende måde, ville Belgien ved at nægte arbejdstilladelse til forældrene, også tvinge to EU-borgere til at forlade EU, da dette ville betyde, at forældrene ikke ville kunne forsørge deres børn. Dette ville medføre at børnene ikke ville kunne udøve kerneindholdet i deres EU-rettigheder (dommens præmis 44).

Domstolen konkluderede derfor at

”Unionsborgerskabet forhindrer en medlemsstat i at nægte opholds- og arbejdstilladelse til en tredjelandstatsborger, hvis denne forsørger sine små børn, der er statsborgere i medlemsstaten. Dette gælder, selv om børnene ikke har gjort brug af deres ret til fri bevægelighed i EU” (Folketinget 2011a; 1)

Her ses Domstolens deduktive fremgangsmetode med flere jus som leder hen til et faktum. Domstolen har med Zambrano indført en ny doktrin, med fokus på ’kerneindholdet i EU-rettighederne’, og derved givet sig selv adgang til at behandle interne forhold i medlemslandene (Thym & Hailbronner 2011; 1269). Uden at forklare begrebet ’kerneindholdet i EU-rettighederne’, har Domstolen tildelt opholdstilladelse til to arbejdsløse, illegale asylansøgere uden at der er tale om bevægelighed på tværs af medlemslandenes grænser (ibid.). Derved skubber Domstolen unionsborgerskabet væk fra at være et ”markedsborgerskab” i retningen mod et ”føderalt EU borgerskab”, som håndhæver det menneskelige aspekt af EU-integrationen (ibid.).

Domstolens konklusion passer ind i forfatningspatriotismens postnationale samfund, da Habermas mener, at historien har lært EU-borgerne en abstrakt solidaritet med fremmede (2001b; 23). Böss

mener i forlængelse af sin kritik og postnationalismen, at det er et problem, at menneskerettighederne på denne måde træder i stedet for det politiske demokrati (2011b; 279). Han er nemlig af den opfattelse, at lovreguleringer ofte er bedre end domstolsregulering, fordi domstolen ikke har samme afvejning mellem et menneskeligt princip og kolliderende rettigheds- eller samfundshensyn (ibid.), og at Domstolen savner parlamentets politiske mandat (ibid.).

Selvom Civic Concern også på sin vis har et inklusivt forhold til fremmede, adskiller denne sig igen fra forfatningspatriotismen, pga. sit fokus på borgerne frem for eliten (Ehs 2009; 58). Ehs omtaler en dynamisk unionsidentitet, hvor EU-borgere, både nuværende og fremtidige, kan samles om EU-institutionerne og deltage aktivt i den europæiske politiske debat (ibid.; 64). Ligesom Böss lægger Ehs stor vægt på den lovgivende magt, da hun mener, at der skal tildeles mere magt til Europa-Parlamentet (Parlamentet) og de nationale parlamenter i EU-spørgsmål, da dette vil forstærke den folkevalgte magt i EU, og derved afspejle '*EU-borgernes Europa*' og ikke '*nationernes Europa*' (ibid.; 66-67). Hun er dog igen lidt tvetydig, da hun også mener, at EU bør gøre det muligt for individer uden et nationalt borgerskab, men som bor på EU's territorium, at opnå et konventionelt engagement i den europæiske dagsorden, da de er underlagt EU-normerne (ibid.; 66), eller gå skridtet længere, og udstede den radikale mulighed for et unionsborgerskab til disse folk (ibid.). Hun uddyber dog ikke hvilke 'EU-normer' hun mener, at EU-borgere har tilfælles, eller hvordan man kan være EU-borger uden at være national borger, eller ikke hvordan disse ikke-nationale EU-borgere kan deltage eller få indflydelse på EU's politik uden et nationalt borgerskab.

I næste afsnit fokuserer jeg med udgangspunkt i ovenstående diskussion på EU-borgernes forhold til tredjelandsborgere, for at kunne vurdere de overstående udsagn. Da jeg ikke har fundet nogen Eurobarometermålinger, som omhandler EU-borgernes holdning til hverken Zambrano eller Domstolens indflydelse på unionsborgerskabet, fokuserer jeg i stedet på den debat, som ændringen i Domstolens retspraksis har medført, samt mine tre landes handlemonster i forhold til deres definition af det nationale borgerskab siden 2. Verdenskrig. Jeg begynder dog med at illustrere hvordan domstolen har ændret sin retspraksis i henhold til familiesammenføring og hvordan dette er blevet modtaget.

5.2.2 Evolutionen i Domstolens retspraksis

For at kunne forklare udviklingen i Domstolens domsafsigelser, bruger Professor i jura Alina Tryfonidou fra University of Leicester (2009) to begreber: *'moderat tilgang'* – Domstolen tillader kun familiesammenføringsrettigheden i tilfælde, hvor det er nødvendigt for en EU-borger at kunne benytte sin ret til fri bevægelighed i EU – og *'liberal tilgang'* – For at Domstolen tillader familiesammenføringsrettigheden, er det nok at den pågældende situation omfatter en EU-borger, som har benyttet sin ret til fri bevægelighed i EU og at sagsøger (tredjelandsborger) er i familie med den pågældende EU-borger (ibid.; 635). Tryfonidou fandt i sin analyse af Domstolens afgørelser i tiden frem til Metock-dommen i 2008, at Domstolen i den senere tid, har haft en tendens til at bruge den liberale tilgang mere for, at EU kan beskytte EU-borgernes (menneske) ret til familieliv (ibid.; 653), og konkluderer, at Domstolens nye liberale tilgang fokuserer mere på EU-borgernes menneskerettigheder end på EU's mål for det indre marked (ibid.).

Som nævnt i forrige underafsnit, behandler Zambrano udelukkende interne forhold i et medlemsland, da Zambrano-børnene ikke har anvendt deres ret til den fri bevægelighed. Dette understreger kun, at Domstolen er gået et skridt længere efter Tryfonidous analyse, da hun fandt, at Domstolen kunne praktisere sin nye måde at afsige domme på så længe, der er tale om en EU-borger, som havde anvendt sin ret til fri bevægelighed på tværs af medlemslandene (ibid.; 653).

Professor i jura ved Københavns Universitet Hjalte Rasmussen er i modsætning til Tryfonidou ikke særlig neutral i sin kritik af Domstolens retspraksis, da han beskylder den for at have glemt sin rolle som systembevarende forvaltningsdomstol, og i stedet for har valgt rollen som systemforandrende (2011b). Han skriver i en kronik i Berlingske

”At et lille flertal af EU-dommerne har sat sig et ultimativt politiks mål, som er i løbet af et lille årti at give så mange tredjelandsstatsborgere som muligt de samme EU-rettigheder til ophold, arbejde og sociale ydelser, som tilkommer statsborgere i medlemsstaterne” (Rasmussen 2011a).

Han frygter, hvordan Zambrano i fremtiden vil blive brugt til at give tredjelandsborgere adgang til medlemslandene og derved opnå samme rettigheder, som de nationale borger (ibid.). Han ser Zambrano som Domstolens måde at erobre suveræniteten fra medlemslandene, en holdning som han ikke er alene om (ibid.). Den tidligere tyske præsident Roman Herzog beskyldte ligeledes Domstolen for at blande sig i medlemslandene interne forhold uden at have den nødvendige

kompetence (Herzog & Gerken 2008), og konkluderede at Domstolen har misbrugt den tillid, som medlemslandene tildelte den til at mediere mellem EU's interesser og medlemslandenes (ibid.).

Da det er den tyske forfatningsdomstols (BVG) rolle at sikre at Tysklands engagement i EU ikke strider imod den tyske forfatning, anser BVG det som sin rolle at agere vagthund over for EU, og sørge for at EU ikke handler uden for de kompetencer som den tyske forfatning og EU-lovgivningen tillader (Payandeh 2011; 12). Som følge heraf har BVG siden begyndelsen af EU-samarbejdet haft et kompliceret forhold til Domstolen. (ibid.; 9), og har igennem tiden udviklet tre fremgangsmåder til at kontrollere Domstolens retspraksis: 'Fundamental rights review', 'ultra vires review' og 'Constitutional identity review' (ibid.; 12). Disse har til formål at sikre, at de menneskerettigheder som fremgår af den tyske forfatning ikke bliver overtrådt af EU (ibid.; 13), at EU's institutioner ikke går udover de kompetencer som medlemslandene har tildelt dem (ibid.; 14) samt at sikre at den tyske forfatnings ukrænkelige kerneindhold af den tyske forfatningsidentitet bliver respekteret (ibid.; 16).

Ved ratificeringen af Lissabontraktaten i 2009 fastslog BVG, at EU ikke havde den fornødne føderale struktur til at bevare den tyske identitet (Folketinget 2009), og på mange punkter anser Tyskland EU-lov, som international lov (Payandeh 2011; 12). Dette stemmer dog ikke overens med Domstolens opfattelse, da den mener, at den med indførelsen af sin egen forrang (ses afsnit 5.1.1), derved har sat EU-lov over medlemsstaternes nationale lov (ibid.; 11- 12).

For at se hvordan Tyskland, Irland og Storbritannien har reageret på Zambrano, vil jeg begynde med at se på hvilke kriterier de tre lande har for deres nationale borgerskab. Formålet er, at kunne vurdere, om man kan betegne dem, som at værende inklusive eller eksklusive.

5.2.3 *Jus soli eller jus sanguinis*

Mine tre analyselande har forskellige definitioner af en borger (Dunkerley *et. al.*; 17-18). Her skelner jeg mellem *jus soli* – statsborger ved geografisk fødselssted – og *jus sanguinis* – statsborger ved kultur, blod eller sprog (ibid.). Mine lande anvender imidlertid kun *jus sanguinis* (ibid.; Fanning & Mutwarasibo 2007; 446), dog på hver sin måde.

5.2.3.1 Storbritannien

Storbritannien anvendte tidligere jus soli, hvilket også inkluderede de borgere, som boede i de britiske kolonier (ibid.; 468). I efterkrigstiden havde Storbritannien brug for arbejdskraft, og denne kom primært fra de daværende eller tidligere kolonier, specielt Irland (ibid.; 470). Dette betød, at mange af disse immigranter havde samme rettigheder som de etniske briter (ibid.). Storbritannien har dog siden 1962 gradvist ændret sin immigrationslovgivning i en restriktiv retning, og derved gradvist begrænset de tidligere imperiale borgeres ret til at opholde sig i landet (ibid.; 471). I 1981 vedtog Storbritannien, at et barn ikke automatisk bliver britisk statsborger blot ved at være født i landet, såfremt at forældrene ikke har opholdstilladelse i landet eller er statsborgere (ibid.).

Habermas' argument, om at europæere pga. deres blodige fortid har lært at skabe en abstrakt form for solidaritet med fremmede (2001b; 23), stemmer dog ikke helt overens med den britiske virkelighed, da det er historiske bånd til de tidligere kolonier, som gjorde at de tidligere imperiale borgere kunne opnå britisk statsborgerskab (Panayi 2004; 468). Det var altså ikke fremmede som briterne tidligere gav borgerrettigheder, men derimod mennesker, hvis lande tidligere havde været underlagt britisk lovgivning (ibid.; 470). Set ud fra etnosymbolismen, var en del af det britiske imperium, blev de derfor anset for at være britiske, også fordi de var underlagt de samme love og institutioner og havde fælles rettigheder og pligter – dette var i det mindste tanken (ibid.; 468).

I takt med at kolonierne opnåede selvstændighed, var de ikke længere bundet sammen af love og institutioner, gled Storbritannien og de tidligere kolonier langsomt gled fra hinanden, og med Storbritanniens nye bånd til Europa, er det logisk at landet vil fravælge tidligere imperiale borgere til fordel for EU-borgerne, fordi briterne og de øvrige EU-borger nu er underlagt de samme institutioner og love.

5.2.3.2 Tyskland

Tyskland har imidlertid bevæget sig i den modsatte retning af Storbritannien – fra jus sanguinis i mod jus soli (Pedersen 2008; 73). Tyskland havde også brug for ekstra arbejdskraft i efterkrigstiden, men denne bestod i første omgang af etniske tyskere fra de tidligere tyske områder i Østeuropa (ibid.; 468), som automatisk fik samme rettigheder som tyskerne pga. deres tyske aner (ibid.; 470). Landet havde dog brug for ekstra hænder, og inviterede gæstearbejdere fra middelhavsområdet til

landet på skrevne tidsbegrænsede kontrakter (ibid.). Disse immigranter havde ikke samme rettigheder som de tysk statsborgere eller de etniske tyske immigranter fra Østeuropa (ibid.) dog beskytter den tyske stat disse immigranternes meget begrænsede rettigheder, da den tyske forfatning fastslår at individets rettigheder er ukrænkelige og umistelige (se afsnit 5.1.1). I 1999 blev den tyske lovgivning om borgerskab ændret, og bevægede sig derfor væk fra den tyske tradition '*blut und boden*', som tager udgangspunkt i etnisk oprindelse, i retningen af *jus soli* (ibid.). Den nye lovgivning giver automatisk et barn af en tredjelandsborger, som på lovlig vis har været på bosiddende i Tyskland i otte år, tysk statsborgerskab (Anil 2006; 448). Grunden til at Tyskland stadigvæk kan siges at bruge *jus sanguinis*, er at den tyske lovgivning tildeler immigranter, som er efterkommer af tyskere, særligt favorable vilkår (Pedersen 2008; 74).

At tyskerne har dårlig samvittighed over 2. Verdenskrig, kan forklare Habermas' tese, men tyskerne har dog ikke givet helt slip på deres kulturelle traditioner, som ellers er forudsætningen for Habermas tese, da de stadigvæk godt ved, at de tilhører et folk – etnier – som adskiller sig fra andre, hvilket ses i den tyske forfatning, som udover de tyske borgere, også nævner det tyske folk – altså også efterkommere af tyskere, som ikke længere er bosiddende i landet eller er statsborgere (Anil, 2006; 448). Derudover har tyske stat valgt helt frem til 2011, om ikke anerkendt at det tyske samfund var multikulturelt, haft mærkbare kulturelle konsekvenser, da immigranterne ikke er blevet ordentligt integreret i det tyske samfund (Panayi 2004; 473). Der er derfor kommet mere fokus på at integrere immigranter, specielt på at de lærer det tyske sprog (ibid.; 473-474).

5.2.3.3 Irland

Irland har ligesom Storbritannien bevæget sig fra *jus soli* mod *jus sanguinis*, men adskiller sig fra de to andre, da landet først i 2004 ændrede på denne tradition (Fanning & Mutwarasibo 2007; 439). Som nævnt i afsnit 4.2.3, så har irerne en gammel tradition for at udvandre (Rodgers 2011), for mange af efterkommerne af irerne, som udvandrede, har den irske etniske bevidsthed stadigvæk en særlig betydning (Böss 1997; 171). I kølvandet på det økonomiske boom i 1990'erne immigrerede en kvart million mennesker til Irland – omkring halvdelen af disse var tidligere emigreret irere, som vendte hjem igen (Fanning & Mutwarasibo 2007; 440). Den anden halvdel af immigranterne, de ikke-etnisk irske, skabte dog en situation som landet ikke havde været vant til, da landet tidligere ikke havde været et attraktivt sted for immigranter (ibid.). Irland havde derfor ikke forudset hvilke konsekvenser de ikke-etnisk irske immigranter ville have på den irske velfærdsmodel – børn født i

Irland havde nemlig ret til sociale ydelser (ibid.; 445), og racistiske kommentarer om *'baby turister'*, som kun kom for at udnytte det irske sundhedssystem, begyndte at florere (ibid.; 447). I 2004 gjorde landet derfor op med jus soli ved en folkeafstemning (ibid.; 439), og erstattede den med en der bar tydeligt præg af jus sanguinis (ibid.; 446). På denne måde lykkes det for regningen at sikre, at børn født af irere fra både Nordirland og Republikken Irland kan blive irske statsborgere (ibid.).

Som nævnt i afsnit 4.1.2.4, har irerne ikke samme grund til at frygte fortiden som tyskerne, derimod skabte landets økonomiske boom imidlertid en uvant situation som testede landets meget inkluderende lovgivning, som fik uheldige konsekvenser for det irske universale velfærdssystem. Hverken Storbritannien og Tyskland har dette problem, da deres velfærdssystem, som også nævnt i afsnit 4.1.2, bygger på opsparing (Tyskland) og økonomisk selvstændighed (Storbritannien). Den irske folkeafstemning i 2004, kan derfor ses som et udtryk for en proces, som skulle udvikle en national identitet (ibid.; 440), som tilføjede kulturelle normer og værdier frem for at fjerne dem.

Zambrano har dog betydet at Irland er blevet nød til acceptere at mindst 20 børn, som var født i Irland før 2004 af udenlandske forældre, nu har ret til at få sin sag genvurderet (Smyth 2001). I juni var der tale om mere end 1.000 mennesker, som muligvis havde ret til at vende tilbage til Irland (ibid.). Grunden til at Zambrano har skabt røre i de irske medier, i modsætningen til i Tyskland og Storbritannien⁸, er, at Zambrano går imod en tidligere afsagt irsk dom (*Lobe v. Minister of Justice*), som fastslog, at de førnævnte børn og deres familier godt kunne sendes ud af Irland (Fanning & Mutwarasibo 2007; 445). Da Domstolen har forrang, mister den irske dom derved sin betydning, og Irland må rette ind efter EU-lovgivning.

Det kan diskuteres i hvilken grad det kan forventes, at EU-landene deler deres velfærd med borgere fra andre EU-lande (Jacobs 2007; 597). Landene har selv, via deres medlemskab af EU, indgået en solidarisk pagt, og derved forpligtet sig til at respektere de rettigheder, som EU-borgerne har (ibid.), men de har ikke skrevet under på, at EU kan gå uden om de nationale lovgivninger og tildele opholdstilladelse og ret til velfærdsydelser til tredjelandsborgere på de nationale EU-borgeres regning.

⁸ Jeg har ikke i min informationsøgningsproces kunne finde nogen tyske eller britiske ikke-akademiske-artikler om Zambrano. Min konklusion er derfor, at dette må betyde, at denne dom ikke har nogen bemærkelsesværdig betydning for de to landes velfærdssystemer eller asyl- og immigrationsregler.

5.2.3 Vurdering

Såfremt Domstolen får lov til at forsætte med sin liberale tilgang, bliver den virkelighed som medlemslandene skal forholde sig til, at andre EU-landes nationale lovgivninger kan få konsekvenser for dem, og at de derfor i langt større grad må forholde sig til EU-integrationen, ligesom det irske tilfælde viser (se afsnit 5.2.3.3). På overfladen vil denne udvikling bakke op om Habermas' ønske om mere EU-integration, men da både Irland og Storbritannien har bevæget sig væk fra jus soli og i retning mod jus sanguinis (se afsnittene 5.2.3.1 & 5.2.3.3), og at selv Habermas' eget hjemland, Tyskland, har erfaret, at immigranternes medbragte kultur ikke er noget der bare kan overses (se afsnit 5.2.3.2), sættes Habermas' tese om en abstrakt solidaritet til fremmede, men også til Ehs' vision om ikke-nationale EU-borgere i et meget dårligt lys.

Den tyske forfatningsdomstoles kontrol af Domstolens retspraksis viser en vigtige tendens set i forhold til euro-casen fra kapitel 4: I modsætning til det økonomiske samarbejde anvender EU ikke de tyske traditioner i det juridiske samarbejde (se afsnittene 4.1.2.1 & 5.1.1.1), og tyskerne bliver derfor protektionistiske overfor den indflydelse om EU har på den tyske forfatning – altså sætter spørgsmålstegn ved eksistensen af en vertikal tillid mellem Tyskland og EU.

Derudover viser Storbritannien endnu en gang, at de britiske traditioner, fremgangsmåde og samfundsindretning adskiller sig meget fra de kontinentale modeller som EU bygger på (se afsnit 4.1.2.2 & 5.1.1.2), og ligesom Tyskland forsøger at beskytte sig, dog har briterne valgt at gøre denne gennem forbehold (se afsnit 4.1.1 & 5.1.2.).

5.3 Delkonklusion

På baggrund af min analyse af unionsborgerskabet i forbindelse med Zambrano kan jeg konkludere følgende:

Der kan sættes spørgsmålstejn ved medlemslandenes tillid til at EU-institutionerne, og i dette tilfælde Domstolen, overholder de kompetencer som landene har tildelt dem igennem traktaterne – ses f.eks. i BVG's kontrol af Domstolen. Når Domstolen introducerer nye begreber, og derved tildeler sig selv kompetence til at bevæge sig ind på medlemslandenes suveræne kompetencer, bliver den vertikale tillid brudt og EU-landene kan derved sætte spørgsmålstejn ved kriterierne for unionsborgerskabet.

Domme som Zambrano gør derudover medlemslandene opmærksomme på, at andre medlemslandes nationale lovgivninger kan få konsekvenser for deres velfærdssystem, og det er derfor ikke utænkeligt, at medlemslandene i fremtiden vil forsøge at beskytte deres velfærdssystemer ved at tilpasse deres nationale lovgivning imod denne udvikling – hvilket ikke kan betegnes som EU-integration, men snarere som national protektionisme.

Min analyse tyder på, at EU, ligesom både Habermas og Ehs, forventer, at de kulturelle barrierer kan overkommes ved at skabe EU som en Statsnation. Problemet ved denne tilgang er, at det kræver at EU-borgerne har en fælles opfattelse af demokrati, domstolens rolle i den demokratiske proces samt har samme kulturelle normer og værdier, hvilket Smith også pointerer med sine fem dimensioner for en nation. Derudover kan hverken Tyskland, Irland eller Storbritannien siges at være rene Statsnationer, da de på hver deres måde kombinerer det politiske fællesskab med et sæt fællesværdier. Landenes forskellige nationale traditioner og historiske udviklinger, gør det derfor svært at identificere en entydig fælles europæisk *måde at leve på*, som en fælles EU-identitet forudsætter skal eksisterer.

6. TEORIDISKUSSION – En mulig model for EU's identitet

Jeg har gennem min analyse holdt Habermas, Smith og Ehs op over for hinanden og den økonomiske krise og Zambrano. Jeg har dog ikke fundet noget belæg for at Habermas' forfatningspatriotisme vil kunne samle EU-borgerne, da den for det første, ikke kan forklare EU-borgernes handlingsmønstre, men i stedet for bygger på en elitær vision om en europæisk supermagt og for det andet, bygger på tesen om, at EU-borgerne kan agere abstrakt og kulturløst, hvilket intet i min analyse kan bekræfte.

Smiths etnosymbolisme formår derimod, at forklare årsagerne til, hvorfor den økonomiske krise i stedet for at samle EU-borgerne derimod har skabt kløfter i mellem dem, fordi de agerer efter nationale traditioner og ikke helt kan forstå de andre EU-borgeres adfærdsmønstre, samt hvorfor Zambrano i Irland har fået konsekvenser for velfærdssystemet, mens den i Tyskland bliver til en debat, om hvorvidt Domstolen tildeler sig selv kompetencer som strider i mod den tyske forfatning og i Storbritannien endnu en gang støder ind i et forbehold, der har til formål at beskytte den britiske kultur.

Min sidste teori, Ehs' Civic Concern, er på mange punkter et godt bud på en model for en fælles EU-identitet, såfremt nogle af Ehs' visioner for EU bliver lagt til side, indtil EU-borgerne har fundet sig til rette med det europæiske projekt – her tænker jeg specielt på Ehs' forslag om at give tredjelandsborgere et unionsborgerskab, fordi de bor i EU (se afsnit 5.2.1).

Min vurdering er, at en model for en fremtidig EU-identiteten bør bruge etnosymbolismens *la longue dureé*, tovejskommunikationen mellem eliten og EU-borgerne samt EU som en familie af kulturer, og kombinerer dem med Civic Concerns fokus på EU's påvirkning af EU-borgernes hverdag, EU som en Statsnation, der tillader at EU-borgerne har et følelsesmæssigt tilhørsforhold til deres egen nationale kultur, EU-borgernes brug af EU-rettighederne samt borgernes frivillige tilslutning til EU.

Min analyse har vist, at Ehs har ret i at EU-identiteten skal ned på et folkeligt niveau, og ikke skal dikteres fra oven, som Habermas foreslår. Da det er EU-borgerne, som skal leve med konsekvenserne af de valg som EU-politikerne træffer, skal EU's politiske dagsorden gøres mere

forståelig for EU-borgerne (se afsnit 4.2.3). Det er her Smiths tovejskommunikation og *la longue dureé* skal anvendes i langt større grad. EU-eliten skal så vidt muligt forsøge at påvirke EU-politikerne og borgerne, og i denne sammenhæng benytte EU-borgernes fri bevægelighed på tværs af medlemslandenes grænser, men på samme tid holde sig inden for visse kulturelle grænser. Det er dog her det bliver kompliceret, da jeg ikke har formået identificere nogle fælles EU-normer eller værdier i min analyse. EU-borgerne har i stedet forskellige økonomiske traditioner, velfærdsmodeller, juridiske samfundsindretninger samt kriterier for statsborgerskabet (se afsnittene 4.1.2, 5.1.1 & 5.2.3).

EU bør derfor bruge mere tid på at identificere nogle reelle EU værdier og normer, som EU-borgerne kan genkende og samles om. Såfremt dette lykkes, burde det være muligt for EU-borgerne at samles om EU, som en tilnærmelsesvis Statsnation, da denne tager højde for at EU-borgerne ikke har samme etniske baggrund. Men ligesom det er tilfældet i Tyskland, er det nødvendigt, at en EU-identitet også balancerer EU som en Statsnation af et politisk fællesskab og en Kulturnation med et sæt fællesværdier, som det politiske fællesskab bygges op omkring (se afsnit 5.1.1). På den betingelse at denne proces lykkes, vil det også være lettere for EU-borgerne at forstå de fælles EU-retteligheder og de muligheder som unionsborgerskabet tildeler EU-statsborgerne på samme måde.

Mit skøn er, at medlemslande som Irland, nok i større grad vil tilrette deres velfærdssamfund til EU's udvikling (se afsnit 5.2.3). Det er dog min vurdering, at den nuværende eurokrise vil munde ud i en tættere integreret eurozone, hvor Tyskland, i fællesskab med Frankrig, vil forsøge at tage styringen, da de, for det første, har påtaget sig denne rolle lige siden oprettelsen af ØMU'en (se afsnit 4.1.1) og for det andet, det er deres borgere, som skal betale regningen (se afsnit 4.1.3). Det er derfor nærtliggende at formode, at den Europæisk Central Bank vil få tildelt en mere fremtrædende rolle i stil med den, som Domstolen har på nuværende tidspunkt. Min analyse, har dog givet mig grund til at antage, at Domstolen nok i fremtiden i større grad vil møde modstand fra medlemslandene, hvis den fortsætter sin liberale tilgang (Se afsnit 5.2.2). Det er dog afgørende, at EU-institutioner har handlingskraft nok til at håndtere brud på traktatgrundlaget. På samme tid skal disse institutioner ikke handle ud over de kompetencer som medlemslandene har tildelt dem. Såfremt at EU overholder sin del af EU-samfundspagten, og at flere afgørende beslutninger for EU's fremtid bliver overdraget til Europa-Parlamentet, vil Ehs nok have ret i, at EU-borgerne kan føle, at de påvirker udviklingen i EU igennem deres deltagelse ved parlamentsvalgene.

Ved at EU-borgerne både får mulighed for at drage nytte af EU i deres hverdag, både i form af euroen og retten til at kunne opholde sig og arbejde i andre EU-lande, kan det argumenteres at EU-borgerne sandsynligvis vil lære hinanden bedre at kende, og derved udvikle en EU-sammenhængskraft. Dette forudsætter dog, at der bliver tilføjet nogle fælles EU-pligter, så det bliver gjort mere tydeligt for EU-borgerne, at de ikke kun skal nyde godt af EU-fællesskab, men derimod også yde, og tager ansvar for fællesskabets ve og vel. Ved at stille krav til EU-borgerne, bliver de på lige fod med medlemslandene og EU-institutionerne også del af EU- samfundspagt. Dette forudsætter selvfølgelig, at EU-borgerne har tillid til deres egne samfund, de øvrige medlemslande og EU. Når denne tillid er opnået, vil det være muligt skabe en holdbar solidaritet blandt EU-borgerne, og derefter en egentlig sammenhængskraft.

Såfremt at alle overstående faktorer er opfyldt, kan man begynde at tale om en oprindelig EU-identitet, som klart kan definere hvilke værdier og normer, der gøre EU-borgerne unikke. Den ovenstående fremgangsmåde, hvor borgerne helt fra begyndelsen kan være med til at udforme EU-identiteten som de kan genkende sig selv i, vil dog kun være første skridt i en langvarig proces. Der skal imidlertid også findes en løsning på medlemslandenes forskellige velfærds -, økonomiske, politiske samt juridiske systemer. Det egentlige spørgsmål, er hvor langt er medlemslandene, og derigennem EU-borgerne, villige til at gå for EU's drøm om en forsat tættere integration?!

7. KONKLUSION

På baggrund af min analyse af den økonomiske krises påvirkning af den økonomiske og monetære union i Grækenland, Tyskland, Irland og Storbritannien, samt hvordan Domstolens anvendelse af unionsborgerskabet som retskilde i Zambrano er blevet modtaget i Tyskland, Irland og Storbritannien, kan jeg konkludere, at det EU-borgerne mangler for at kunne identificere sig med hinanden og EU er, en entydig forståelse for EU's love og regler, bedre kendskab til andre medlemslandes traditioner og samfundsindretninger og ikke mindst den altafgørende sociale sammenhængskraft på tværs af medlemslandenes grænser og nære kulturelle relationer.

For at det europæiske projekt skal kunne rumme medlemslandenes kulturelle diversitet, bliver EU nødt til at skabes som en Statsnation af et politisk fællesskab, dog med anerkendelsen af at den også skal inkludere et sæt fællesværdier, som det politiske fællesskab bygger op omkring. Det er derfor nødvendigt at få opbygget tillid og solidaritet både horisontalt og vertikalt – både internt i EU, men også internt i medlemslandene.

Forudsætninger for at dette kan lade sig gøre, og at EU-borgerne kan begynde at identificere sig med EU på samme måde

1. EU skal bringes ned på et folkeligt niveau, i det omfang det er muligt
2. EU, specielt Europa-Parlamentet, skal nedsætte nogle entydige rammer for hvad der forventes og kræves af EU-institutionerne, medlemslandene og ikke mindste EU-borgerne.
3. Der skal være en tovejskommunikation mellem EU-eliten og EU-borgerne, som skal sikre at der bliver identificeret nogle fælle EU-værdier og normer.
4. EU-borgerne skal lære EU og deres EU-rettigheder og pligter bedre at kende, så de kan samles om EU som en Statsnation og være aktive unionsborgere.

Forudsat at dette lykkes, vil EU-borgerne have lettere ved at identificere hvad der adskiller dem fra resten af verden.

Jeg kan derved bekræfte min hypotese, men må erkende at, at den skal uddybes yderligere, så den også omfatte fælles EU-værdier og normer samt aktive EU-borgere.

BIBLIOGRAFI

Agudo, L. F., & García, M. A. (2010). The Republic of Ireland: A young country, but is it young enough to avoid future problems in public pensions? *Pensions Vol. 15. No. 4 udgivet af Macmillan Publishers Ltd. via www.palgrave-journals.com/pm/* , 259-267.

Anil, M. (2006). The new German citizenship law and its impact on German demographics: Research notes. Vol. 25. *Popul Res Policy Rev* , 443–463.

B.dk . (23. maj 2011). *Nyt nederlag til Merkel* . Hentede 24. juni 2011 fra Berlinske via Informedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e2b1640d>

Baron, I., & Herslund, M. (2011). Magten og borgerne - rettigheder i forfatninger. I I. Baron, C. Fich, & M. Herslund, *Fra Leviathan til Lissabon* (s. 35-74). København : Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Beresowsky, A. (2003). *Introduktion til EU-ret*. København: Forlaget SB.

Berlingske. (24. februar 2011). *Debat: De moderate irere*. Hentede 13. juni 2011 fra Berlingske via Infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e281f79e>

Burcharth, M. (1. juli 2011). *Den græske krise udstiller Europas afmægtighed*. Hentede juli. 8 2011 fra Information: <http://www.information.dk/272476>

Børsen. (30. september 2010). EU vil idømme bødestrafte for at redde euroen fra finanspolitiske ulykke som den grænke- andre sanktioner kan komme på tale for lande uden for eurosamarbejdet. *Børsen* .

Børsen. (12. maj 2011). Statsbankerot er uundgåelig. *Børsen* , s. sektion 1, side 29.

Böss, M. (1997). *Den irske verden - Historie, kultur og identitet i det moderne samfund*. Viborg: Samleren.

Böss, M. (2006). *Forsvar for Nationen: Nationalstaten under globaliseringen*. Aarhus: Aarhus University Press.

Böss, M. (28. april 2011a). Gårdagens mand. *Berlingske. Debat. 1. Sektion* , s. 30.

Böss, M. (2011b). *Republikken Danmark - oplæg til en ny værdipolitisk debat*. København: Informations Forlag.

Böttcher, E. (juni 2010). Mere Union skla redde euroen. *Notat - Magasinet om Demokrati & Europa. Årgang 37. No. 1224* , s. 6-7.

- Cousin, M. (2005). *Explaining the Irish welfare state - An historical, comparative and political analysis. Irish studies Volume 14*. Lewiston, Queenston & Lampeter: The Edwin Mellen Press.
- Crowson, N. J. (2011). *Britain and Europe - A political history since 1918*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Dahllöf, S. (juni 2010). Statsbankerot eller EUROens fald. *Notat - magasin om demokrati og Europa. Årgang 37. No. 1224*, s. 4-5.
- Dinan, D. (2004). *Europe recast*. London: Palgrave Macmillan.
- Doolan, B. (2003). *Principles of Irish Law. 6 th. edt*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Dunkerley, D., Hodgson, L., Thompson, A., Konopacki, S., & Spybey, T. (2002). *Changing Europe - Identities, Nations and Citizens*. London & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Ehs, T. (2006). *Civic Concern: European Identity beyond Emotions and Metaphysics - An Argument against Mythification. Præsenteret 23. november 2006 ved seminaret "Young people and Active Citizenship" holdt den 23.-25. november 2006 på European Youth Centre i Budapest*. Den Europæiske Kommission & det Europæiske Råd.
- Ehs, T. (2009). European identity and civic concern: An argument against mythologising Europe. I D. (. Dolejsivá, & M. Á. López, *European Citizenship - In the Process of Construction - Challenges for Citizenship, Citizenship Education and Democratic Practice in Europe* (s. 56-71). Paris: Council of Europe.
- Eichengreen, B. (2007). *The european economy since 1945*. New Jersey: Princeton University press.
- Elliott, L. (21. juni 2011). *Kommentar: Grækenland har kun én udvej: Forlad eurozonen*. Hentede 21. juni 2011 fra Information & The Guardian via Infomedia. Oversat af Niels Ivar Larsen: <http://www.infomedia.dk/esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e2bfb44b>
- Eurobarometer. (2007). *National sides of euro coins - Full report. Special Eurobarometer 287/ Wave 67.3 - TNS Opinion & Social. Field work May-June 2007. Report September 2007*. European Commission.
- Eurobarometer. (2010b). *Public Opinion in the European Union. Raport vol. 2. Standard Eurobarometer 73/ Spring 2010 - TNS opinion & social. Fieldwork May 2010. Publication November 2010*. Bruxelles: European Commission.
- Eurobarometer. (2010a). *The euro area, 2010 - Public attitudes and perceptions. analytical report. Flash Eurobarometer 306 - The Gallup Organization. Field work September 2010. Publication December 2010*. European Commission.
- Eurostat. (2010). *Europe in figures - Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: Eurostat statistical book - European Commission.

- Fanning, B., & Mutwarasibo, F. (3. maj 2007). Nationals/non-national: Immigration, citizenship and politics in the Republic of Ireland. *Ethnic and Racail Studies*. Vol. 30. No. 3 , s. 439-460.
- Farrell, H., & Quiggin, J. (maj/juni 2011). How to Save the Euro - and the EU. Reading Keynes in Brussels. *Foreign Affairs Vol 90. No. 3* , s. 96-103.
- Featherstone, K. (4. august 2005). 'Soft' co-ordination meets 'hard' politics: the European Unon and pension reform in Greece. *Journal of european Public Policy*. No. 12 , s. 733-750.
- Fich, C., Just, S. N., Lonning, E., & Müller, H. H. (2010). Overnational magt og legitimitet - en europæisk forfatning? I *Fra Leviathan til Lissabon* (s. 188-200).
- Flanders, S. (13. maj 2011). *Eurozone growth: Comparing the UK with Europe*. Hentede 19. maj 2011 fra BBC News: <http://www.bbc.uk/news/business-your-money-13391090>
- Folketinget. (2011b). *Protokol (nr. 15) om visse bestemmelser vedrørende Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland*. Hentede 3. oktober 2011 fra EU-Oplysningen: <http://www.eu-oplysningen.dk/dokumenter/traktat/protokoller/15/>
- Folketinget. (juni 2009). *Tysklands forfatningsdomstol godkender Lissabontraktaten og præciserer grænserne for Tysklands deltagelse i EU-samarbejdet*. Hentede 25. september 2011 fra EU-oplysningen: <http://www.eu-oplysningen.dk/nyheder/euidag/2009/juni/TyskeForfatningsdomstol/>
- Folketinget. (11. marts 2011a). *Zambrano-dom: Unionsborgerskab til hinder for at nægte forældre til mindreårige EU-borgere arbejds- og opholdstilladelse*. Hentede 12. juli 2011 fra Folketinget - 2010-11 - EUU, Alm. del - EU-note 40 - Zambrano-dom (...): <http://www.ft.dk/samling/20101/almindel/euu/eu-note/40/968291/index.htm>
- Folketingets EU-Oplysningen. (22. juli 2010). *Spørgsmål og svar; Hvad er ØMU'en?* . Hentede 24. november 2010 fra EU-Oplysningen: http://www.eu-oplysningen.dk/spsv/off/alle/117_85/
- Friisberg, G. (2006). *Politik og Økonomi*. København : Columbus.
- Gal, J. (2010). Is there an extended family af Mediterranean welfare states? *Journal af European Social Policy*. No. 20. Published by SAGE Publications , s. 283-301.
- Gravesen, M. (16. juni 2011). *Nordea: Grækere ikke vant til at betale gæld*. Hentede 17. juni 2011 fra Børsen - Økonomi: http://borsen.dk/nyheder/oekonomi/artikel/1/209437/nordea_graekere_ikke_vant_til_at_betale_gael_d.html
- Habermas, J. (April 1992). Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe. *Praxis International. Special Section: Citizenship, Democracy and National Identity* , s. 1-18.
- Habermas, J. (2001a). Den europæiske nationalstat - om suverænitets og statsborgerskabets fortid og fremtid. I J. Habermas, *Politisk filosofi - udvalgte tekster* (s. 250-279). Haslev: Gyldendal.

Habermas, J. (11. november 2006). *Europa må udvide sine horisonter*. Hentede 20. februar 2011 fra Information.dk: <http://www.informatio.dk/print/132083>

Habermas, J. (2001b). *So, Why Does Europe Need a Constitution*. Hamborg & London: European University Institute Robert Schuman Centre of Advanced Studies.

Habermas, J. (juni 2011). *The Flaw in the Construction of Monetary Union*. Hentede 7. juli 2011 fra social-europe.eu: <http://www.social-europe.eu/2011/06/the-flaw-in-the-construction-of-monetary-union/>

Henderson, J. (3. marts 2010). *Ireland follows UK path for pension reforms*. Hentede 2. august 2011 fra Investmen and Pension Europe (IPE.com) News: http://www.ipe.com/news/ireland-follws-uk-path-for-pension-reforms_34250.php

Henneberger, M. (31. december 2001). Reluctance in Greece to Let Go of the Coin of History . *New York Times* .

Herslund, M. (2011). Prolog: Europæiske forfatningstraditioner og -principper. I I. Baron, C. Fich, & M. Herslund, *Fra Leviathan til Lissabon* (s. 17-34). København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.

Herzog, R., & Gerken, L. (10. september 2008). *Stop the European Court of Justice*. Hentede 30. september 2011 fra EUobserver.com - Opinion: <http://euobserver.com/7/26714>

Humblebæk, C., Herslund, M., Korzen, I., & Müller, H. H. (2011). Forfatninger som opgør med fortiden. I I. Baron, C. Fich, & M. Herslund, *Fra Leviathan til Lissabon* (s. 75-116). København Ø: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Information.dk. (25. marts 2011). *Europagten er en sejre fro tyske økonomisk tænktning*. Hentede 8. april 2011 fra Information.dk hentet via infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e29496d6>

Jacobs, F. G. (september 2007). Citizenship of European Union - A Legal Analysis. *European Law Journal*. Vol 13. No. 5 , s. 591-610.

Judt, T. (2010). *Postwar - A History of Europe since 1945*. London: Vintage Books.

Kelstrup, M., Martinsen, D. S., & Wind, M. (2008). *Europa i forandring - En grundbog om EU's politiske og retslige system*. København: Hans Reitzels forlag.

Kirby, P. (2010). *Celtic Tiger in Collapse - Explaining the Weaknesses of the Irish Model. Second Edition*. New York: Palgrave Macmillan.

Kongstad, J. (21. juni 2011). *Grækerne får euro-pristolen for tindingen*. Hentede 21. juni 2011 fra Jyllands-Posten via Infomerdia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e2bfb6e6>

Laeken erklæringen - Om den Europæiske Unions fremtid. Bilag 1 til formandskabets konklusioner (s.19-26). (14.-15.. december 2001). Hentede 27. september 2011 fra Consilium.europa.eu: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/da/ec/68834.pdf

Laffan, B., & O'Mahony, J. (2008). *Ireland and the European Union*. Moundmills & New York: Palgrave McMillan.

Lando, O. (2006). *Kort indføring i komparativ ret. 2. udgave, 2. oplag*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Lindblom, J. (14. april 2010). *Euroen i krise – uvejr forude*. Hentede 14. marts 2011 fra Kritisk DEBAT: http://www.kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=805

Maes, I. (2004). On the Origins of the Franco-German EMU Controversies. *European Journal of Law and Economics*, No. 17 , s. 21-39.

Manners, I., Sørensen, C., Rasmussen, M. K., Adler-Nissen, R., Gammeltoft-Hansen, T., Flockhart, T., et al. (2008). *De Danske Forbehold over for Den Europæiske Union - Udviklingen siden 2000*. DIIS - Dansk Institut for Internationale Studier. København: Gullanders Bogtrykkeri A/S.

Mason, P. (25. maj 2011). *Den europæiske drøm i fare. Oversat af Niels Ivar Larsen*. Hentede 8. juli 2011 fra The Guardian via Information: <http://www.information.dk/269216>

Natali, D., Rhodes, M., Overbye, E., Müller, K., Arza, C., Rein, M., et al. (2008). *Pension Reform in Europe - Politics, Policies and outcomes*. Edited by Camila Arza and Martin Kohli. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Nedergaard, P. (2006). Hvor står EU politik? I D. Jørgensen(red.), *Eurovisioner - Essays om fremtidens Europa* (s. 67-73). København: Informations Forlag.

Nedergaard, P. (2010). *Lissabon Traktaten - En politisk analyse*. København Ø: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Notat. (2011). Hvem skal strattes - og for hvad. *Notat - Magasin om demokrati og Europa. Årgang 38. No. 1232 , 4.*

Nymark, J. (26. november 2010). *Advarsel: Trængt euro kan knække midt over*. Hentede 27. november 2010 fra Børsen.dk: http://borsen.dk/nyheder/oekonomi/artikel/1/196371/advarsel_traengt_euro_kan_knaekke_midt_ov_er.html

O'Sullivan, E. (december 2004). Welfare Regimes, Housing and Homelessness in the Republic of Ireland. *European Journal of Housing Policy. Vol . 4, No. 3*. Routledge Taylor & Francis Ltd , s. 323-343.

Panayi, P. (2004). The Evolution of Multiculturalism in Britan and Germany: A Historical Survey. *Journal of multilingual and Multicultrual development. Vol. 25. No. 5 & 6 , s. 466-480.*

- Payandeh, M. (2011). Constitutional Review of EU Law after Honeywell: Contextualizing the Relationship between the German Constitutional Court and the EU Court of Justice. *Common Market Law Review*. No. 48. *Udgivet af Kluwer Law International* , s. 9-38.
- Pedersen, T. (2006). Demokrati og kultur i Den Europæiske Union. I D. Jørgensen(red.), *Eurovisioner - Essays om fremtidens Europa* (s. 121-145). København: Informations Forlag.
- Pedersen, T. (2008). *When Culture becomes Politics - European Identity in Perspective*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Plougsgaard, H. (5. oktober 2010). *Irlands økonomiske tømmermænd*. Hentede 25. juni 2011 fra Jyllands-Posten- Erhverv og Økonomi via Infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e237ea88>
- Politiken . (26. maj 2011). *Ledende artikel: Tyskland grønnnes*. Hentede 24. juni 2011 fra Politiken via Infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e2b2dc8b>
- Rasmussen, H. (2007). *EU-Ret i Kontekst. 5. Udgave*. København: Forlaget Thomson A/S.
- Rasmussen, H. (18. marts 2011b). *Kronik: Danmark bør vise juridisk ulydighed. Anden del af en konik i to dele*. Hentede 4. april 2011 fra Berlingske via Informedia: <http://www.infomedia.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Format=Full&Duid=e28e1591>
- Rasmussen, H. (16. marts 2011a). *Kronik: EU-domstolen dømmer ulovligt. Første del af en kronik i to dele*. Hentede 11. april 2011 fra B.dk via Infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e28d243d>
- Risse, T. (4. august 2003). The Euro between national and European Identity. *Journal of European Public Policy*. Nr. 10 , s. 487-505.
- Risse, T., Engelmann-Martin, D., Knope, H.-J., & Roscher, K. (1999). To Euro or Not to Euro? - The EMU and Identity Politics in the European Union. *European Journal of International Relations* Vol. 5. No. 2. *SAGA Publications* , s. 147-187.
- Ritzau. (28. november 2010a). *EU enig om redningspakke til Irland*. Hentede 28. november 2010 fra epn.dk: <http://epn.dk/okonomi2/global/europa/article2259972.ece>
- Ritzau. (18. november 2010b). *Merkel og Sarkozy: Ny EU-traktat*. Hentede 20. november 2010 fra jp udland: <http://jp.dk/udland/europa/article2218244.ece>
- Rodgers, M. (18. februar 2011). *Irlands unge og veluddannede flygter fra forfaldet*. Hentede 23. april 2011 fra Information.dk: <http://www.information.dk/259939>
- Scally, D. (19. maj 2011). *Merkel on the offensive ahead of tabloid battle over bailouts*. Hentede 2. juni 2011 fra The Irish Times: <http://www.irishtimes.com/newspaper/finance/2011/0519/1224297286348.html>

- Schmähl, W. (2007). Dismantling an Earnings-Related Social Pension Scheme: Germany's New Pension Policy. *Cambridge Journal Soc. Pol.* Vol 36 No. 2, udgivet af Cambridge University Press , s. 319–340.
- Smith, A. D. (1997). National Identity and the Idea of European Unity. I P. Gowan, & P. Anderson, *The Question of Europe* (s. 318-342). London & New York: Verso.
- Smith, A. D. (2001). *Nationalisme - Teori, ideologi, historie. Oversat af Anders Nygaard (2003)*. Oxford & Københavns: Hans Reitzels Forlag.
- Smith, H. (19. april 2010). *Græsk velstand finder eksil i London. Oversat af Niels Ivar Larsen.* . Hentede 8. juli 2011 fra The Guardian via Information: <http://www.information.dk/230407>
- Smyth, J. (3. juni 2001). *European verdict prompts surge in residency cases*. Hentede 23. august 2011 fra The Irish Times: <http://www.irishtimes.com/newspaper/ireland/2011/0603/1224298323950.html>
- Thym, D., & Hailbronner, K. (2011). Court of Justice of the European Union. Case C-34/09, Gerardo Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm), Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 8 March 2011, not yet Reported. *Common Market Law Review*. No. 48. Udgivet af Kluwer Law International , s. 1253-1270.
- Tryfonidou, A. (september 2009). Family Reunification Rights of (Migrant) Union Citizens: Towards a More Liberal Approach. *European Law Journal*. Vol 15, No. 5 , s. 634-653.
- Turunen, E. (25. marts 2011). *Kronik: Europagstens egentlige tragedie*. Hentede 13. juni 2011 fra Information via Infomedia: <http://www.infomedia.dk.esc-web.lib.cbs.dk/ms/GetArticleFull.aspx?outputFormat=Full&Duid=e292f374>
- Visby, B. (1992). *Arvefjender - Tyskland og Frankrig efter anden verdenskrig*. Haslev: Gyldendal.
- Williams, L. (9. februar 2002). *Short life of Irish punt*. Hentede 12. september 2011 fra BBC News - Europe: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1809765.stm>
- Zeit Online. (18. maj 2011). *Euro-Krise Merkel Märchen vom faulen Portugiesen*. Hentede 19. maj 2011 fra Zeit Online -Wirtschaft: <http://www.zeit.de/wirtschaft/2011-05/merkel-krisenstaaten-rente>
- Østerud, Ø. (1997). *EU-building and Nationbuilding - Dimensions of a European Dilemma. Working Papers*. Dansk Udenrigspolitisk Institut.

BILAG 4.1

PROTOKOL (nr. 15) OM VISSE BESTEMMELSER VEDRØRENDE DET FORENEDE KONGERIGE STORBRITANNIEN OG NORDIRLAND

DE HØJE KONTRAHERENDE PARTER,

SOM ANERKENDER, at Det Forenede Kongerige ikke er forpligtet eller bundet til at indføre euroen, **uden at dets regering og Parlament har truffet særskilt beslutning derom,**

SOM KONSTATERER, at Det Forenede Kongeriges regering den 16. oktober 1996 og den 30. oktober 1997 meddelte Rådet, at den ikke agter at deltage i Den Økonomiske og Monetære Unions tredje fase,

SOM TAGER TIL EFTERRETNING, at Det Forenede Kongeriges regering normalt finansierer sit lånebehov ved salg af gældsinstrumenter til den private sektor,

ER BLEVET ENIGE OM følgende bestemmelser, der knyttes som bilag til traktaten om Den Europæiske Union og traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde:

1. Medmindre Det Forenede Kongerige meddeler Rådet, at det agter at indføre euroen, skal det ikke være forpligtet dertil.

2. Punkt 3-8 og 10 finder anvendelse på Det Forenede Kongerige under hensyn til meddelelsen fra Det Forenede Kongeriges regering til Rådet af 16. oktober 1996 og 30. oktober 1997.

3. Det Forenede Kongerige bevarer alle sine beføjelser med hensyn til monetær politik i overensstemmelse med sin nationale lovgivning.

4. Artikel 119, stk. 2, artikel 126, stk. 1, 9 og 11, artikel 127, stk. 1-5, artikel 128, artikel 130, 131, 132 og 133, artikel 138, artikel 140, stk. 3, artikel 219, artikel 282, stk. 2, bortset fra dette stykkes første og sidste punktum, artikel 282, stk. 5 og artikel 283 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde finder ikke anvendelse på Det Forenede Kongerige. Det samme gælder traktatens artikel 121, stk. 2, for så vidt angår vedtagelsen af de dele af de overordnede retningslinjer for de økonomiske politikker, der vedrører euroområdet generelt. Henvisninger i disse bestemmelser til Unionen eller medlemsstaterne omfatter ikke Det Forenede Kongerige, og henvisninger til de nationale centralbanker omfatter ikke Bank of England.

5. Det Forenede Kongerige bestræber sig på at undgå et uforholdsmæssigt stort offentligt underskud.

Artikel 143 og 144 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde finder fortsat anvendelse på Det Forenede Kongerige. Artikel 134, stk. 4, og artikel 139 finder anvendelse på Det Forenede Kongerige på samme måde, som hvis det havde en dispensation.

6. Det Forenede Kongeriges stemmerettigheder suspenderes i forbindelse med rådsakter, hvortil der henvises i de i punkt 4 nævnte artikler, og i de tilfælde, der er nævnt i artikel 139, stk. 4, første afsnit, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde. Med henblik herpå finder nævnte traktats artikel 139, stk. 4, andet og tredje afsnit, anvendelse.

Det Forenede Kongerige er heller ikke berettiget til at deltage i udnævnelse af formanden og næstformanden for samt de øvrige medlemmer af ECB's direktion i henhold til nævnte traktats artikel 283, stk. 2, andet afsnit.

7. Artikel 3, 4, 6, 7, 9.2, 10.1, 10.3, 11.2, 12.1, 14, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 30-34 og 49 i protokollen om statuten for Det Europæiske System af Centralbanker og Den Europæiske Centralbank (statuten for ESCB og ECB) finder ikke anvendelse på Det Forenede Kongerige.

Henvisninger i disse artikler til Unionen eller medlemsstaterne omfatter ikke Det Forenede Kongerige, og henvisninger til de nationale centralbanker eller indehavere af kapitalandele omfatter ikke Bank of England.

Henvisninger i artikel 10.3 og 30.2 i statuttene for ESCB og ECB til ECB's indskudte kapital omfatter ikke kapital indskudt af Bank of England.

8. Artikel 141, stk. 1, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde og artikel 43-47 i statuttene for ESCB og ECB's gælder, uanset om der er medlemsstater med dispensation, idet der dog skal foretages følgende ændringer:

- a) Henvisninger i artikel 43 til ECB's og EMI's opgaver skal indbefatte sådanne opgaver, som fortsat skal udføres efter indførelsen af euroen, dersom Det Forenede Kongerige træffer beslutning om, at det ikke vil indføre euroen.
- b) Foruden de i artikel 46 omhandlede opgaver skal ECB ligeledes rådgive og medvirke i forbindelse med forberedelsen af enhver afgørelse, som Rådet i medfør af denne protokols artikel 9, litra a) og c), måtte træffe vedrørende Det Forenede Kongerige.
- c) Bank of England skal fuldt ud indbetale sin kapitalandel til ECB's egenkapital som bidrag til dækning af ECB's driftsudgifter på samme grundlag som de nationale centralbanker i medlemsstater med dispensation.

9. Det Forenede Kongerige kan når som helst meddele Rådet, at det agter at indføre euroen. I så fald:

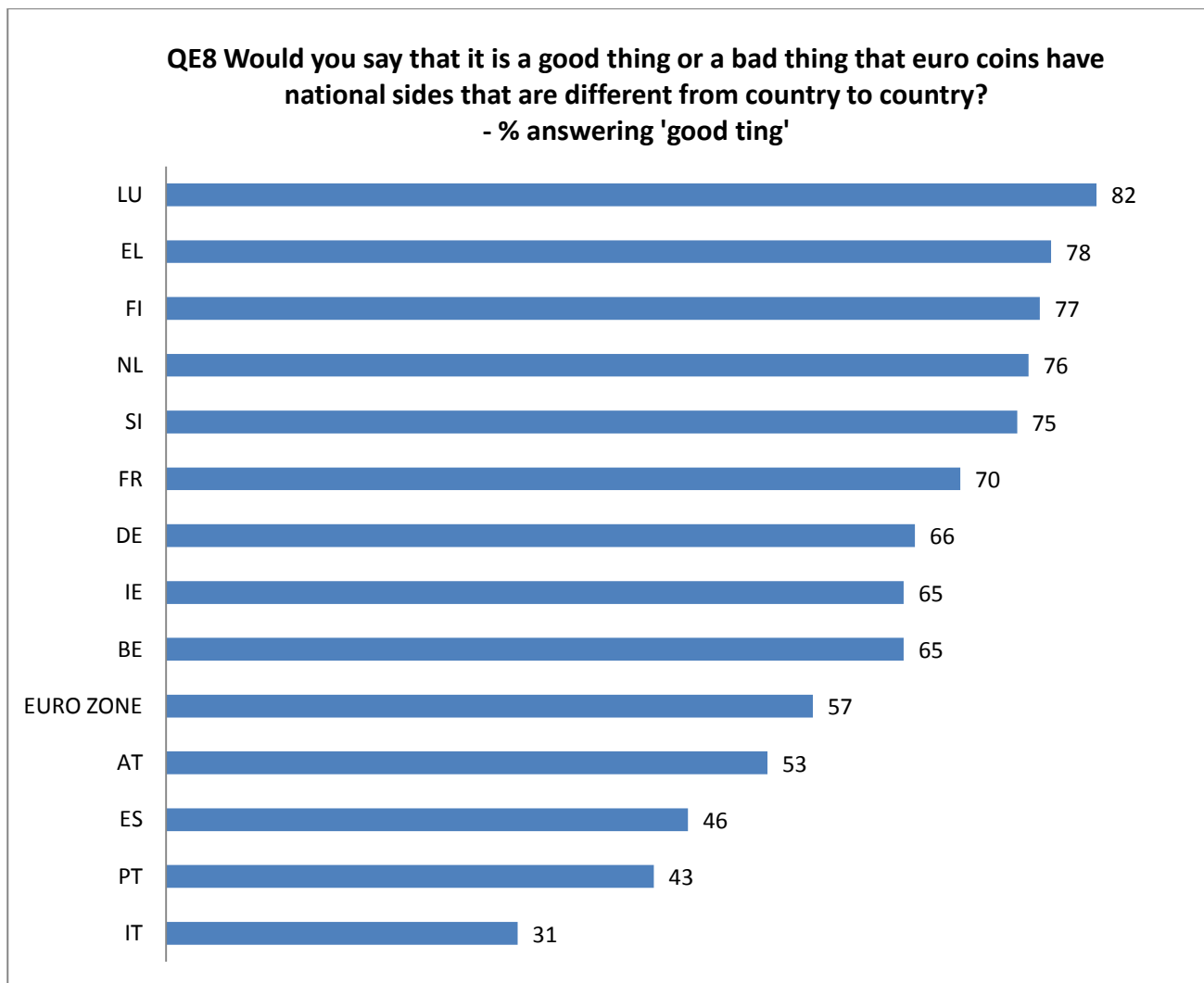
- a) har Det Forenede Kongerige ret til at indføre euroen, forudsat at det opfylder de nødvendige betingelser. Rådet træffer efter anmodning fra Det Forenede Kongerige og på de i artikel 140, stk. 1 og 2, i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde opstillede betingelser og efter den heri fastsatte fremgangsmåde afgørelse om, hvorvidt Det Forenede Kongerige opfylder de nødvendige betingelser.
- b) Bank of England indbetaler sit kapitalindskud fuldt ud, overfører valutareserveaktiver til ECB og bidrager til dennes reserver på samme grundlag som den nationale centralbank i en medlemsstat, hvis dispensation er ophævet.
- c) Rådet træffer på de i nævnte traktats artikel 140, stk. 3, opstillede betingelser og efter den heri fastsatte fremgangsmåde alle øvrige nødvendige afgørelser for at sætte Det Forenede Kongerige i stand til at indføre euroen.

Hvis Det Forenede Kongerige indfører euroen i medfør af bestemmelserne i denne protokol, ophører punkt 3-8 med at gælde.

10. Uanset bestemmelserne i artikel 123 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde og statuttens artikel 21.1 kan Det Forenede Kongeriges regering opretholde sin »Ways and Means«- facilitet hos Bank of England, såfremt og så længe Det Forenede Kongerige ikke indfører euroen.

Kilde: Folketingets EU-oplysning, 2011, www.eu-oplysningen.dk/dokumenter/traktat/protokoller/15/

BILAG 4.2

Kilde: Eurobarometer 'National sides of euro coins', september 2007, s. 26

Irland (IE)

Grækenland (EL)

Tyskland (DE)

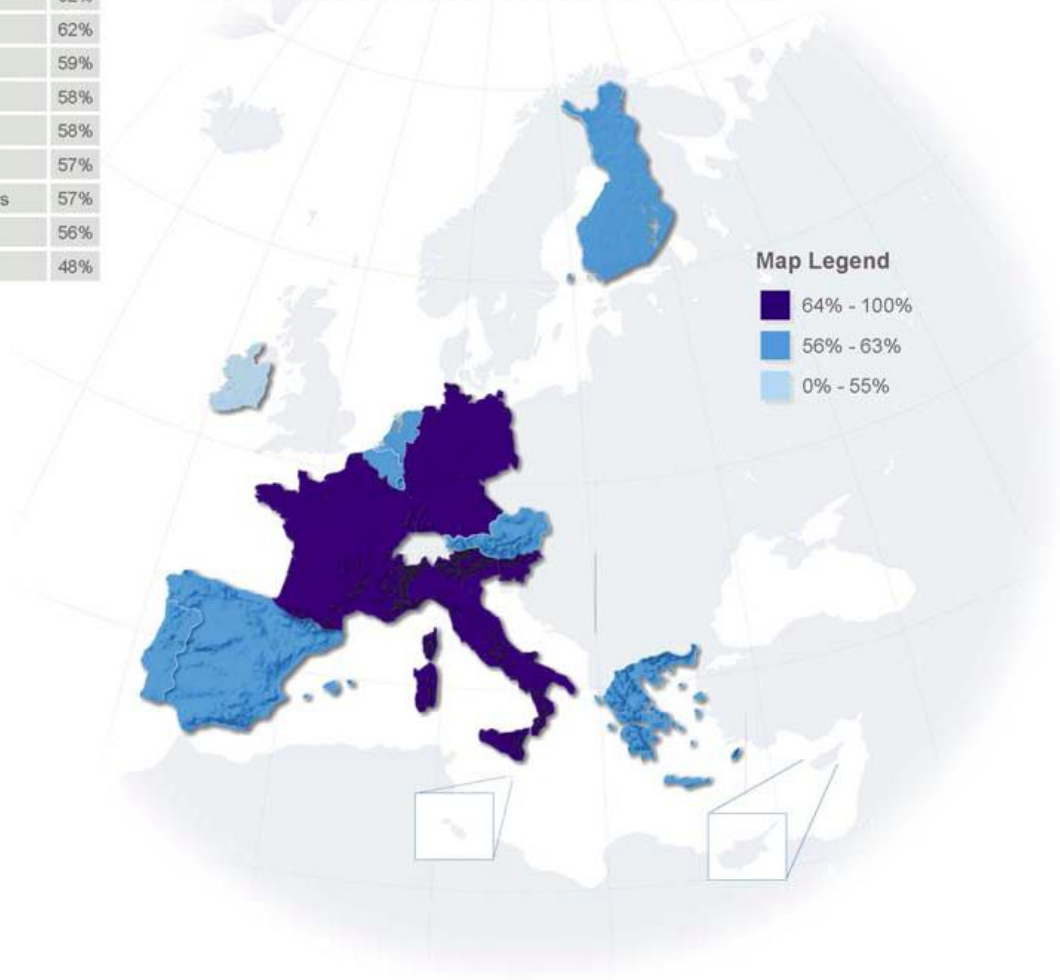
BILAG 4.3

	Germany	70%
	France	69%
	Slovenia	66%
	euro area (13)	65%
	Italy	64%
	Belgium	62%
	Austria	62%
	Finland	59%
	Spain	58%
	Portugal	58%
	Greece	57%
	The Netherlands	57%
	Luxembourg	56%
	Ireland	48%

Question: QE9a. What are the reasons that explain best why you think it is a good thing that euro coins have national sides that are different from country to country?

Answers: It is an expression of the cultural diversity in Europe

(Base: All who consider national sides to be a good thing)

Kilde: Eurobarometer 'National sides of euro coins', september 2007, s. 28

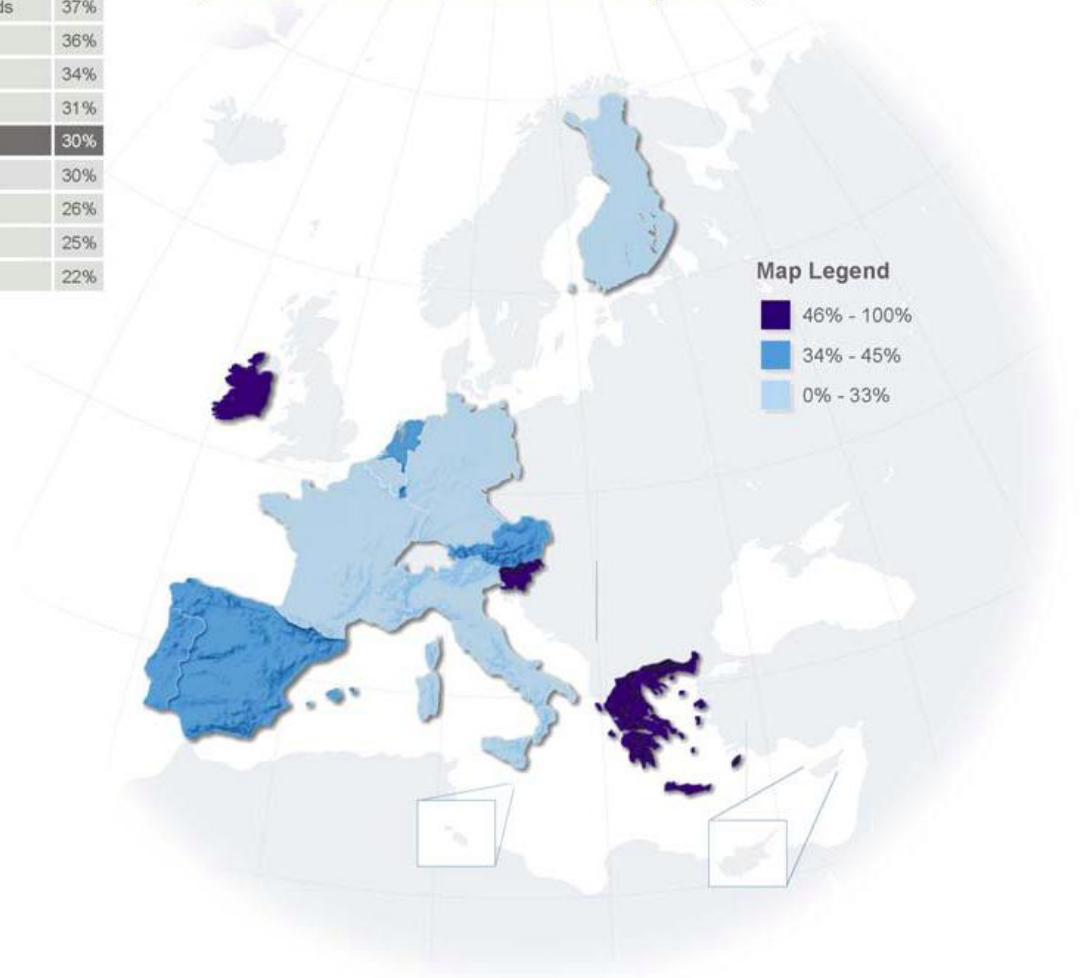
BILAG 4.4

	Greece	56%
	Slovenia	52%
	Ireland	50%
	Austria	44%
	Spain	38%
	The Netherlands	37%
	Luxembourg	36%
	Portugal	34%
	Finland	31%
	euro area (13)	30%
	Belgium	30%
	France	26%
	Italy	25%
	Germany	22%

Question: QE9a. What are the reasons that explain best why you think it is a good thing that euro coins have national sides that are different from country to country?

Answers: You like to see a national symbol of (OUR COUNTRY) on the euro coins

(Base: All who consider national coins to be a good thing)

Kilde: Eurobarometer 'National sides of euro coins' september 2007, s. 29